EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2023 10 31
COM(2023) 654 final

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

dėl Europos anglies dioksido rinkos veikimo 2022 m., teikiama pagal Direktyvos 2003/87/EB 10 straipsnio 5 dalį ir 21 straipsnio 2 dalį

{SWD(2023) 346 final}

Akronimų sąrašas

EITP SP	Europos infrastruktūros tinklų priemonės skolos priemonė
CEMS	nepertraukiamojo išmetamo teršalų kiekio matavimo sistemos
CORSIA	Tarptautinės aviacijos išmetamo anglies dioksido kiekio kompensavimo ir mažinimo sistema
EEE	Europos ekonominė erdvė
EEX	Europos energijos birža
ELPA	Europos laisvosios prekybos asociacija
EIB	Europos investicijų bankas
ESMA	Europos vertybinių popierių ir rinkų institucija
ES	Europos Sąjunga
ES ATLPS	ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema
ES 27	Europos Sąjungos valstybės narės
ESSŽ	Europos Sąjungos sandorių žurnalas
ICAO	Tarptautinė civilinės aviacijos organizacija
„InnovFin“ EPP	„InnovFin“ energetikos parodomieji projektai
IOSCO	Tarptautinė vertybinių popierių komisijų organizacija
IPCC	Tarpvyriausybinė klimato kaitos komisija
RSR	rinkos stabilumo rezervas
NEKSVP	nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas
NRDSR	naujiems rinkos dalyviams skirtas rezervas
BAEATLS	bendras apyvartoje esančių apyvartinių taršos leidimų skaičius

Turinys

1. Įvadas 3
2. Svarbūs teisės aktų pakeitimai 4
2.1. ES ATLPS reforma atsižvelgiant į Europos žaliąjį kursą 4
2.2. ATLPS direktyvos ryšys su reglamentu „REPowerEU“ 5
3. ES ATLPS aprėptis 6
3.1. Jūrų transporto veikla į ES ATLPS taikymo sritį įtraukiama nuo 2024 m. 8
4. Išmetamo teršalų kiekio viršutinė riba (didžiausias ATL skaičius) 9
5. ATL pardavimas aukcionuose 12
6. Nemokamai suteikiami ATL 14
7. Pajamos iš prekybos apyvartiniais taršos leidimais 16
7.1. Netiesioginės su anglies dioksidu susijusios išlaidos 17
7.2. Inovacijų fondas 19
7.3. Modernizavimo fondas 21
8. Išmetamo teršalų kiekio mažinimas ES ATLPS 23
9. Pasiūlos ir paklausos ES anglies dioksido rinkoje suderinimas 28
10. Aviacija 29
11. Rinkos priežiūra 32
12. Išmetamųjų teršalų stebėsenos ir ataskaitų apie juos teikimo sistema 34
12.1. Stebėsena ir ataskaitų teikimas 34
12.2. Akreditavimas ir tikrinimas 36
12.3. Kompetentingos institucijos 36
12.4. Atitiktis ES ATLPS reikalavimams 37
13. ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS sąsaja 39
14. ES ATLPS atsižvelgiant į ES klimato ir energetikos valdymą 41
15. Išvados ir perspektyvos 42

1. Įvadas

Europos Sąjungos apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema (toliau – ES ATLPS) yra jos klimato politikos, kuria siekiama ekonomiškai efektyviai mažinti išmetamą teršalų kiekį, kertinis akmuo. Laikantis principo „teršėjas moka“, ES ATLPS nustatoma Europos energetikos ir pramonės sektoriams, taip pat aviacijos sektoriui, kurie išmeta apie 40 proc. ES bendro išmetamo teršalų kiekio, taikoma išmetamo teršalų kiekio ribinė vertė ir anglies dioksido kaina. Nustatydama anglies dioksido kainą sistema remiasi rinkos sąlygomis ir taip sukuria paskatą mažinti išmetamą teršalų kiekį ten, kur galima tai padaryti mažiausiomis sąnaudomis. Savo ruožtu anglies dioksido kainos lemia tai, kiek įgyvendinant ES ATLPS bus surinkta pajamų investicijoms į klimato politikos veiksmus ir energetikos pertvarką.

2005 m. įdiegta ES ATLPS padėjo 37,3 proc. sumažinti išmetamą teršalų kiekį, susijusį su elektros energija ir šilumos gamyba bei pramonės gamyba[1], o vykdant aukcioną surinkta daugiau kaip 152 mlrd. EUR valstybėms narėms paskirstytinų pajamų. Šias pajamas valstybės narės dažniausiai naudojo investicijoms į energetikos pertvarką ir priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimą, taip pat socialinėms priemonėms, kuriomis remiama žalioji pertvarka, finansuoti. Vis dėlto, norint pasiekti visai ekonomikai pagal Europos klimato teisės aktą[2] nustatytus klimato srities tikslus, reikia toliau mažinti išmetamą teršalų kiekį, be kita ko, kituose sektoriuose. ES ATLPS yra itin svarbi, kad šis tikslas būtų pasiektas ekonomiškai efektyviu būdu.

ES įsipareigojo išmetamą ŠESD kiekį iki 2030 m. sumažinti bent 55 proc. (palyginti su 1990 m. lygiu), kad iki šio amžiaus vidurio neutralizuotų savo poveikį klimatui. 2021 m. liepos mėn. Europos Komisija pateikė Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinį – politikos reformų, įskaitant ES ATLPS reformą, kuriomis siekiama įgyvendinti šį tikslą, rinkinį[3]. Iki 2023 m. birželio mėn. Europos Parlamentas ir valstybės narės ES Taryboje patvirtino šias ir kitas susijusias reformas. Dauguma ES ATLPS teisės aktų pakeitimų įsigalios nuo 2024 m.

Šioje ataskaitoje apžvelgiamas ES ATLPS veikimas 2022 m. ir 2023 m. pirmąjį pusmetį, atsižvelgiant į iki peržiūros galiojusias taisykles. Joje apžvelgiami svarbūs teisės aktų pokyčiai, pateikiama naujausia informacija apie pagrindinius sistemos elementus ir kaupiami nereguliarūs duomenys, susiję su išmetamųjų teršalų tendencijomis ir aukciono pajamomis. Ši ataskaita teikiama remiantis Direktyvos 2003/87/EB[4] (toliau – ES ATLPS direktyva) 10

[1] 2021 m. iš elektros energijos ir pramonės sektorių įrenginių (neįtraukiant Jungtinės Karalystės, įtraukiant tik Šiaurės Airijos elektros energijos sektorių) išmestų teršalų, kuriems taikoma ATLPS, kiekis palygintas su tuo pačiu mastu nustatyta koreguota 2005 m. išmestų teršalų, kuriems taikoma ATLPS, verte. Remiantis Europos aplinkos agentūros ATLPS duomenų žiūryklėje pateiktais duomenimis, žiūrėtais 2023 m. rugpjūčio 29 d.

[2] 2021 m. birželio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/1119, kuriuo nustatoma poveikio klimatui neutralumo pasiekimo sistema ir iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 401/2009 ir (ES) 2018/1999 (OL L 243, 2021 7 9).

[3] Europos žaliojo kurso įgyvendinimas, Klimato politikos GD, 2021 m. liepos 14 d.

[4] 2003 m. spalio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/87/EB, nustatanti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų sistemą Sąjungoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 96/61/EB (OL L 275, 2003 10 25).

straipsnio 5 dalimi ir 21 straipsnio 2 dalimi. Ji daugiausia grindžiama Sąjungos registro ir ES sandorių žurnalo (toliau – ESSŽ) duomenimis, taip pat pagal ES ATLPS direktyvos 21 straipsnį valstybių narių pateiktomis ataskaitomis. Prie jos pridedamas techninis dokumentas (Komisijos tarnybų darbinis dokumentas[5]) su papildoma informacija.

2. Svarbūs teisės aktų pakeitimai

2023 m. pirmąjį pusmetį svarbūs ES ATLPS teisės aktų pakeitimai priimti atsižvelgiant į Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinį ir ES atsaką į energetikos krizę (planą „REPowerEU“). Šiame skyriuje apibendrinami šie pakeitimai. Į juos bus išsamiai atsižvelgiama būsimose ES ATLPS veikimo ataskaitose jiems įsigaliojus.

2.1. ES ATLPS reforma atsižvelgiant į Europos žaliąjį kursą

Toliau nurodytos reformos, atliktos pagal Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinį, yra susijusios su ATLPS direktyva arba susijusiais teisės aktais. 2023 m. birželio mėn. pabaigoje jos visos jau buvo priimtos:

i. 2023 m. gegužės 10 d. priimta reforma, kuria didinamas ES ATLPS užmojis[6];

ii. 2023 m. balandžio 19 d. priimta reforma, kuria stiprinamas rinkos stabilumo rezervas[7];

iii. 2023 m. sausio 18 d.[8] ir gegužės 10 d.[9] priimta ES ATLPS reforma aviacijos srityje.

iv. 2023 m. gegužės 16 d. priimta su jūrų transportu susijusių išmetamųjų teršalų stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo taisyklių reforma[10];

[5] SWD(2023) 346.

[6] 2023 m. gegužės 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2023/959, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2003/87/EB, nustatanti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų sistemą Sąjungoje, ir Sprendimas (ES) 2015/1814 dėl Sąjungos šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos rinkos stabilumo rezervo sukūrimo ir veikimo (OL L 130, 2023 5 16). Žr. konsoliduotą tekstą.

[7] 2023 m. balandžio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas (ES) 2023/852, kuriuo dėl apyvartinių taršos leidimų, perkeltinų į Sąjungos apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos rinkos stabilumo rezervą iki 2030 m., skaičiaus iš dalies keičiamas Sprendimas (ES) 2015/1814 (OL L 110, 2023 4 25). Žr. konsoliduotą tekstą.

[8] 2023 m. sausio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas (ES) 2023/136, kuriuo iš dalies keičiama Direktyva 2003/87/EB, kiek tai susiję su pranešimu apie kompensavimą pagal pasaulinę rinkos priemonę Sąjungoje įsisteigusiems orlaivių naudotojams (OL L 19, 2023 1 20).

[9] 2023 m. gegužės 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2023/958, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2003/87/EB, kiek tai susiję su aviacijos sektoriaus indėliu siekiant visos Sąjungos ekonomikos išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo tikslo ir tinkamu pasaulinės rinkos priemonės įgyvendinimu (OL L 130, 2023 5 16).

[10] 2023 m. gegužės 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/957, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2015/757 siekiant numatyti, kad į ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemą būtų įtraukta jūrų transporto veikla, ir numatyti papildomų šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimo ir teršalų iš papildomų laivų tipų išmetimo stebėseną, ataskaitų teikimą ir tikrinimą (OL L 130, 2023 5 16).

v. 2023 m. gegužės 10 d. priimta reforma, kuria įsteigiamas Socialinis klimato fondas, siekiant papildyti naują pastatų, kelių transporto ir mažai teršiančių pramonės sektorių apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemą[11];

vi. 2023 m. gegužės 10 d. priimta reforma, kuria nustatomas pasienio anglies dioksido korekcinis mechanizmas[12].

Priėmus šias reformas paspartintas išmetamo teršalų kiekio mažinimas pagal ATLPS direktyvą. Be to, apyvartinių taršos leidimų prekybos taikymo sritis išplėsta į esamą sistemą įtraukiant jūrų transportą (žr. 3.1 skyrių), o nuo 2027 m. sukuriant naują apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemą (ATLPS 2) pastatų, kelių transporto ir mažai teršiančios pramonės sektoriams. ES ATLPS toliau stiprinama siekiant užtikrinti sklandų jos veikimą, kad būtų pasiekti didesnio užmojo tikslai. Be to, dar daugiau vykdant prekybą apyvartiniais taršos leidimais sukurtų išteklių sutelkta tam, kad būtų remiamas spartesnis, inovacijomis grindžiamas ir socialiai teisingas priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimas – aukciono pajamos iš ES ATLPS ir Socialinio klimato fondo paskirstomos nacionaliniams biudžetams, Inovacijų fondui ir Modernizavimo fondui. Siekiant sušvelninti visą socialinį anglies dioksido apmokestinimo poveikį naujuose sektoriuose, kartu su ATLPS 2 įsteigtas Socialinis klimato fondas.

Dauguma pakeitimų įsigalios 2024 m. sausio 1 d., tačiau kai kurie iš jų jau taikomi. Visoje šioje ataskaitoje išsamiai aptariami pirmiau minėtų reformų rezultatai, įskaitant informaciją apie tebevykstantį įgyvendinimą.

2.2. ATLPS direktyvos ryšys su reglamentu „REPowerEU“

Siekdama pašalinti pagrindines energetikos krizės, kurią sukėlė Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą, priežastis ir poveikį, Komisija pateikė planą „REPowerEU“[13]. Jį sudaro tikslinės reformos ir investicijos, kuriomis siekiama laipsniškai panaikinti ES priklausomybę nuo iškastinio kuro importo iš Rusijos, užtikrinti energijos tiekimo saugumą, skatinti energijos vartojimo efektyvumą ir paspartinti perėjimą prie švarios energijos. Siekdami įgyvendinti planą, 2023 m. vasario mėn. Parlamentas ir Taryba priėmė Reglamentą (ES) 2023/435[14] (toliau – reglamentas „REPowerEU“).

Reglamente „REPowerEU“ kaip vienas iš finansavimo šaltinių planui įgyvendinti numatytas Inovacijų fondo mobilizavimas. Be to, juo iš dalies keičiama ATLPS direktyva, kad iki 2030 m. gruodžio 31 d. 27 mln. nepaskirstytų apyvartinių taršos leidimų, kurie kitu atveju taptų negaliojantys, būtų iš rinkos stabilumo rezervo nukreipti inovacijų fondui papildyti. Tai išsamiau paaiškinta 5 ir 8 skyriuose.

---

[11] 2023 m. gegužės 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/955, kuriuo įsteigiamas Socialinis klimato fondas ir iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2021/1060 (OL L 130, 2023 5 16).

[12] 2023 m. gegužės 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/956, kuriuo nustatomas pasienio anglies dioksido korekcinis mechanizmas (OL L 130 2023 5 16).

[13] Komisijos komunikatas „Planas „REPowerEU“ (COM(2022) 230 final).

[14] 2023 m. vasario 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/435 (OL L 63, 2023 2 28).

3. ES ATLPS aprėptis

Nuo 2021 m. ES ATLPS taikoma 27 ES valstybėms narėms ir Europos laisvosios prekybos asociacijos (ELPA) šalims – Islandijai, Lichtenšteinui ir Norvegijai (toliau – ES ATLPS valstybės), taip pat elektrinėms Šiaurės Airijoje[15]. Be to, nuo 2020 m. sausio mėn. ES ATLPS susieta su Šveicarijos apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema. Kaip ši sąsaja veikia, aprašyta 13 skyriuje.

ES ATLPS taikoma teršalams, išmetamiems Europos elektros energijos ir šilumos gamybos, taip pat energijai imlios pramonės ir aviacijos sektoriuose. 2022 m. šis teršalų kiekis, išmestas iš 8 640 elektros energijos ir šilumos gamybos jėgainių ir pramonės gamybos įrenginių, taip pat dėl 390 orlaivių naudotojų vykdytų skrydžių tarp Europos ekonominės erdvės (EEE) oro uostų ir skrydžių iš EEE į Šveicariją ir Jungtinę Karalystę, sudarė 36 proc. ES bendro išmetamo teršalų kiekio. Dauguma ES ATLPS įrenginių išmeta mažiau nei 50 000 tonų anglies dioksido ekvivalento (CO_2e) per metus[16] (70,5 proc.). 4 793 iš jų klasifikuojami kaip mažataršiai įrenginiai[17]. Dauguma likusių įrenginių išmeta 50 000–500 000 tonų CO_2e per metus[18] (21,9 proc. viso kiekio) ir tik nedidelė jų dalis išmeta daugiau kaip 500 000 CO_2e per metus[19] (7,4 proc. viso kiekio) ATLPS taikančios valstybės pranešė, kad 2022 m. buvo uždaryta 219 įrenginių, iš kurių 133 įrenginiai uždaryti dėl to, kad jų pajėgumai sumažėjo iki mažiau nei 20 megavatų šiluminės galios. Tokie įrenginiai nesiekia ES ATLPS taikymo ribos. 1 diagramoje parodytas ES ATLPS įrenginių pasiskirstymas pagal išmetamą teršalų kiekį 2022 m.

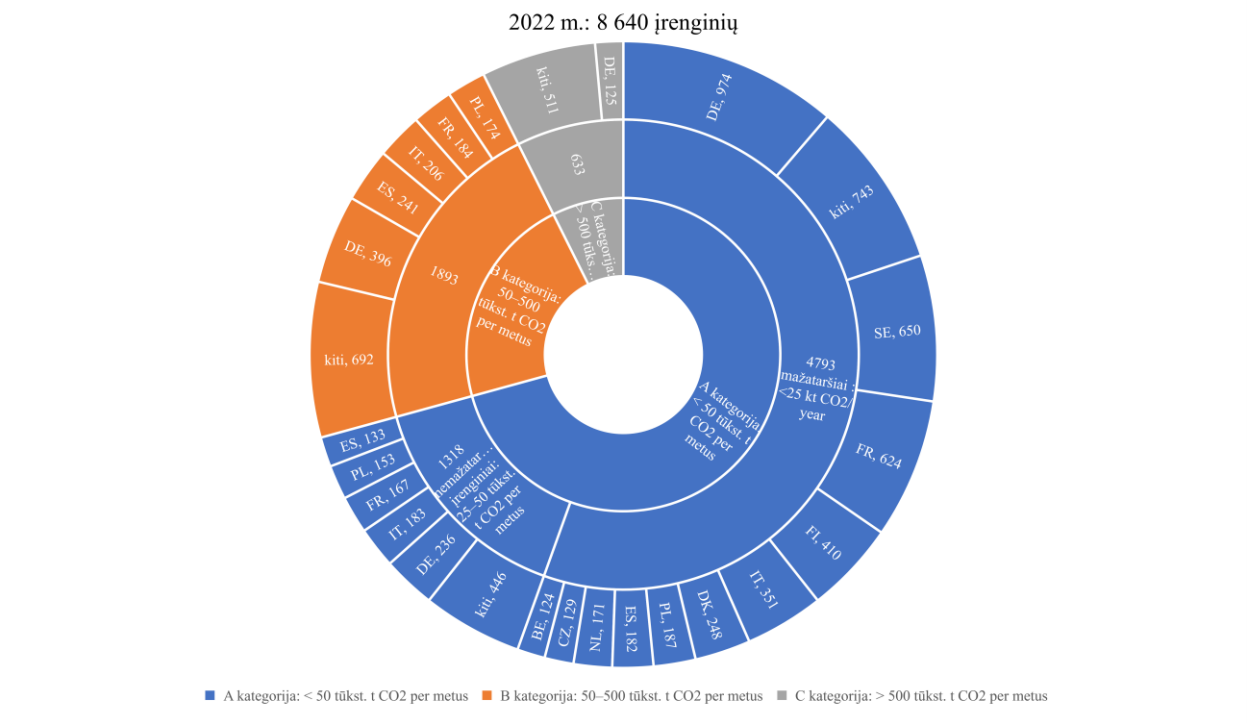
[15] Pagal Susitarimo dėl Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES Protokolą dėl Airijos ir Šiaurės Airijos.

[16] A kategorijos įrenginiai.

[17] A kategorijos įrenginių pogrupis – įrenginiai, kurių išmetamas teršalų kiekis nesiekia 25 000 tonų CO_2e per metus.

[18] B kategorijos įrenginiai.

[19] C kategorijos įrenginiai.

1 diagrama. Įrenginių skaičius pagal išmetamųjų teršalų kategoriją 2022 m.

Siekiant sumažinti administracinę naštą, valstybės gali ES ATLPS netaikyti įrenginiams, kurių išmetamas teršalų kiekis yra mažesnis nei 25 000 tonų CO_2e per metus, jei taikomos alternatyvios išmetamo teršalų kiekio mažinimo priemonės[20]. Nuo 2021 m. ES ATLPS taip pat galima netaikyti įrenginiams, iš kurių išmetama mažiau nei 2 500 tonų CO_2e[21], ir rezervą teikiančių modulių ar atsarginių blokų, kurie eksploatuojami ne daugiau kaip 300 valandų per metus[22]. 2022 m. netaikyti sistemos savo įrenginiams pasirinko 15 valstybių; bendras jų išmetamas teršalų kiekis – 4,2 mln. tonų CO_2e, arba 0,32 proc. viso į ES ATLPS įtrauktų įrenginių išmetamo teršalų kiekio.

Aviacijoje dauguma iš 390 reguliuojamų orlaivių naudotojų 2022 m. buvo komercinių oro transporto priemonių naudotojai (67 proc. visų naudotojų)[23]. Iš viso 174 orlaivių naudotojai (45 proc.) laikomi mažaisiais teršėjais[24], įskaitant 126 iš 129 nekomercinių oro transporto priemonių naudotojų.

Be anglies dioksido (CO_2), į ES ATLPS įtraukti diazoto oksido (N_2O) išmetalai, susidarantys gaminant nitrato rūgštį, adipo rūgštį ir glioksilo rūgštį ir glioksalį, ir perfluoranglies (PFC) išmetalai, susidarantys dėl pirminės aliuminio gamybos. 2022 m. 22 valstybės pranešė apie

[20] Pagal ES ATLPS direktyvos 27 straipsnį.

[21] Pagal ES ATLPS direktyvos 27a straipsnio 1 dalį. Kiekvienais iš trejų metų prieš pranešimą Komisijai. Teršalų, išmetamų naudojant biomasę, kiekis neįskaitomas.

[22] Pagal ES ATLPS direktyvos 27a straipsnio 3 dalį.

[23] Komercinės oro transporto priemonės naudotojo pavyzdys – keleivinio oro transporto bendrovė, teikianti paslaugas visuomenei. Nekomercinės oro transporto priemonės naudotojo pavyzdys – privataus orlaivio savininkas.

[24] Pagal Reglamento (ES) 2018/2066 55 straipsnį (žr. 91 išnašą).

suteiktus leidimus vykdyti ATLPS veiklą, kurios metu išmetami kiti nei CO_2 teršalai. Apie anglies dioksido surinkimo ir saugojimo veiklą pranešė tik Norvegija. Valstybės, teikiančios ataskaitas apie vykdant ATLPS veiklą išmetamus kitus nei CO_2 teršalus, nurodytos Komisijos tarnybų darbinio dokumento[25] 1 lentelėje.

3.1. Jūrų transporto veikla į ES ATLPS taikymo sritį įtraukiama nuo 2024 m.

Pagal peržiūrėtą ATLPS direktyvą ES ATLPS jūrų transporto išmetamam šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekiui bus taikoma nuo 2024 m. sausio mėn. Iš pradžių ji bus taikoma tik išmetamam CO_2 kiekiui, o vėliau, nuo 2026 m., – išmetamam CH_4 (metano) ir N_2O kiekiui. Visų didelių laivų (kurių bendroji talpa yra 5 000 ir didesnė), įplaukiančių į ES uostus, išmetamas teršalų kiekis, nepriklausomai nuo valstybės, su kurios vėliava jie plaukioja, įtraukiamas taip:

- 50 proc. išmetamųjų teršalų iš reisų, kurie prasideda arba baigiasi už ES ribų (trečioji šalis gali nuspręsti dėl tinkamų veiksmų likusiai išmetamųjų teršalų daliai);
- 100 proc. išmetamųjų teršalų, kurie išmetami tarp dviejų ES uostų ir kai laivai yra ES uostuose.

Jūrų transportas yra vienas iš pagrindinių teršėjų, kalbant apie CO_2, ir išmeta apie 3–4 proc. viso ES išmetamo CO_2 kiekio (daugiau kaip 124 mln. tonų CO_2 2021 m.), skaičiuojant visą per reisus į ES ir iš jos išmetamą teršalų kiekį[26]. Jį įtraukiant į ES ATLPS užtikrinama, kad šis sektorius prisidės prie ES klimato tikslų įgyvendinimo. Taip bus toliau skatinamas energijos vartojimo efektyvumas, mažo anglies dioksido pėdsako sprendimai ir skirtumo tarp alternatyvaus kuro ir tradicinio jūrinio kuro kainų mažinimas.

Sistema grindžiama kitiems ES ATLPS sektoriams taikomomis nuostatomis, taip pat Reglamentu (ES) 2015/757[27] dėl jūrų transporto išmetamo teršalų kiekio stebėsenos ir ataskaitų teikimo. Su apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema susijusios prievolės jūrų sektoriui bus taikomos palaipsniui. Pradiniu laipsniško reikalavimų įvedimo laikotarpiu laivybos sektorius apyvartinių taršos leidimų privalės atsisakyti tik dėl dalies savo išmetamųjų teršalų, kaip nurodyta toliau:

- 2025 m. – dėl 40 proc. 2024 m. ataskaitose nurodyto išmetamo teršalų kiekio;
- 2026 m. – dėl 70 proc. 2025 m. ataskaitose nurodyto išmetamo teršalų kiekio;
- nuo 2027 m. – dėl 100 proc. 2026 m. ir vėlesnių metų ataskaitose nurodyto išmetamo teršalų kiekio.

Šiuo laipsniško reikalavimų įvedimo metodu nekenkiama ES ATLPS aplinkosauginiam naudingumui, nes, jei bus atsisakoma mažiau apyvartinių taršos leidimų, palyginti su patikrintu

[25] SWD(2023) 346.

[26] Komisijos ataskaita „Ketvirtoji metinė Europos Komisijos ataskaita dėl jūrų transporto išmetamo CO_2 kiekio (2018–2021 m.)“, 2023 3 13 (SWD(2023) 54 *final*).

[27] Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/757 dėl jūrų transporto išmetamo anglies dioksido kiekio stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo, kuriuo iš dalies keičiama Direktyva 2009/16/EB (OL L 123, 2015 5 19).

jūrų transporto išmetamu teršalų kiekiu 2024 ir 2025 m., valstybės narės panaikins tą skirtumą atitinkantį apyvartinių taršos leidimų skaičių.

Siekiant stebėti, kaip įgyvendinamos jūrų sektoriui taikomos taisyklės, visų pirma, siekiant ankstyvame etape nustatyti elgesį, kuriuo siekiama apeiti reikalavimus, ir spręsti šią problemą, taip pat įvertinti atitinkamus pokyčius Tarptautinėje jūrų organizacijoje, įtraukta ataskaitų teikimo ir peržiūros nuostata.

4. Išmetamo teršalų kiekio viršutinė riba (didžiausias ATL skaičius)

ES ATLPS nustatyta viršutinė riba – didžiausias teršalų, kuriuos prekybos etapu gali išmesti reguliuojami subjektai, absoliutusis kiekis. Jį atitinka tam laikotarpiui išduodamų apyvartinių taršos leidimų skaičius. Siekiant užtikrinti, kad ES pasiektų savo bendrąjį išmetamo teršalų kiekio mažinimo tikslą, ši viršutinė riba kasmet mažinama. Tai taip pat suteikia reguliuojamiems subjektams tikrumo dėl tikėtino apyvartinių taršos leidimų trūkumo.

Įrenginių ir orlaivių naudotojų išmetamam teršalų kiekiui taikomos viršutinės ribos skaičiuojamos atskirai. Įrenginių išmetamo teršalų kiekio viršutinė riba 2022 m. buvo 1 528 579 492 ATL. Aviacijos sektoriui 2022 m. išduoti 27 268 379 ATL.

2021–2023 m. viršutinė riba kasmet mažėjo 2,2 proc. Skaičiuojant įrenginių išmetamo teršalų kiekio viršutinę ribą, tai prilygsta 43 003 515 ATL kasmet. 1 lentelėje parodyti metiniai ES ATLPS didžiausi ATL skaičiai nuo 2021 m.

1 lentelė. Įrenginių ir orlaivių naudotojų pagal ES ATLPS leidžiamo išmesti teršalų kiekio viršutinės ribos

Metai	Per metus leidžiamo išmesti kiekio viršutinė riba (įrenginiai)	Per metus leidžiamo išmesti kiekio viršutinė riba (aviacijos sektorius)
2021 m.	1 571 583 007	28 306 545
2022 m.	1 528 579 492	27 268 379

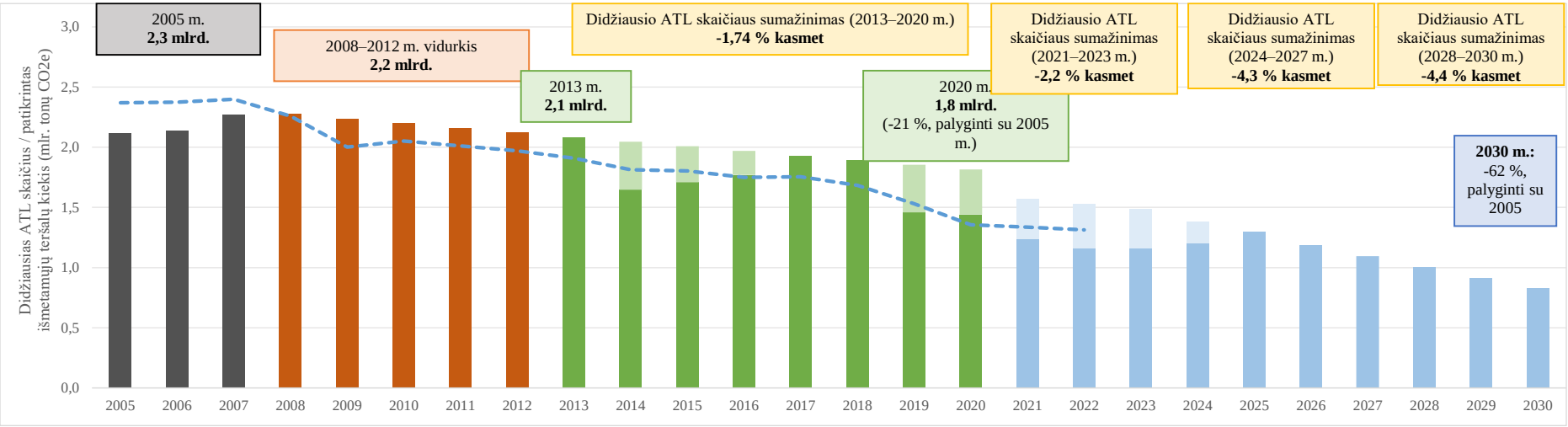
Pagal peržiūrėtą ATLPS direktyvą mažinama leidžiamo išmesti teršalų kiekio viršutinė riba siekiant sumažinti išmetamą teršalų kiekį ir jį suderinti su ES 2030 m. klimato srities tikslu iki 2030 m. 62 proc. sumažinti išmetamą teršalų kiekį, palyginti su 2005 m. Šiuo tikslu 2024–2027 m. mažinimo koeficientas padidinamas iki 4,3 proc. kasmet, o nuo 2028 m. – iki 4,4 proc. kasmet. Be to, du kartus mažinama viršutinė riba: 2024 m. – 90 mln. apyvartinių taršos leidimų, o 2026 m. – 27 mln. apyvartinių taršos leidimų.

Atliekant šiuos patikslinimus jau atsižvelgiama į tai, kad nuo 2024 m. į ES ATLPS bus įtrauktas jūrų transporto išmetamas teršalų kiekis. 2024 m. viršutinė riba padidinta 78,4 mln. apyvartinių taršos leidimų, remiantis sektoriaus vidutiniu išmestu teršalų kiekiu 2018 ir 2019 m. Siekdama

atsižvelgti į 2024 m. įsigaliosiančius viršutinių ribų tikslinimus, Komisija priėmė Sprendimą (ES) 2023/1575[28].

2 diagramoje parodyta didžiausio ATL skaičiaus kaita per visus ES ATLPS etapus, įskaitant numatomą jo sumažinimą.

[28] 2023 m. liepos 27 d. Komisijos sprendimas (ES) 2023/1575 dėl 2024 m. pagal ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemą suteiktinų visos Sąjungos apyvartinių taršos leidimų skaičiaus (OL L 192, 2023 7 31).

2 diagrama. Didžiausias ATL skaičius pagal ES ATLPS, palyginti su patikrintu išmetamu teršalų kiekiu (atsižvelgiant į ATLPS direktyvos peržiūrą 2023 m., t. y. viršutinės ribos sumažinimus 2024 ir 2026 m., jūrų transporto sektoriaus įtraukimą 2024 m. ir linijinį mažinimo koeficientą (4,3 proc. 2024–2027 m. ir 4,4 proc. nuo 2028 m.)). Aviacijos sektorius neįtrauktas. Dėl taikymo srities pokyčių 2005–2007 m. duomenys nėra tiesiogiai palyginami su naujausiais duomenimis. Nuo 2021 m. ES ATLPS nebetaikoma Jungtinėje Karalystėje esantiems įrenginiams ir apima tik Šiaurės Airijos elektros energijos gamintojus. Paaiškinimai: stulpeliai – didžiausias ATL skaičius; šviesesnio atspalvio 2014–2016 m. stulpeliai – ATL, kurių pardavimas aukcionuose atidėtas; šviesesnio atspalvio stulpeliai nuo 2019 m. – į rinkos stabilumo rezervą perkelti ATL; punktyrinė linija – patikrintas išmetamųjų teršalų kiekis.

5. ATL pardavimas aukcionuose

ATL pardavimas aukcionuose yra pagrindinis jų paskirstymo būdas įgyvendinant ES ATLPS. Aukcionuose parduodami ATL sudaro 57 proc. didžiausio ATL skaičiaus[29]. Aukcionų reglamentu[30] nustatytos taisyklės, skirtos užtikrinti, kad aukcionai vyktų atvirai, skaidriai, suderintai ir nediskriminuojant. Juo nustatyti ATL pardavimo aukcionuose terminai, administravimo tvarka ir kiti aspektai.

2022 m. aukcionai toliau buvo rengiami Europos energijos biržoje „European Energy Exchange AG“ (EEX):

- kaip bendroje 25 valstybių narių, dalyvaujančių bendro pirkimo procedūroje, aukcionų platformoje;
- Lenkijos, kuri pasirinko nedalyvauti bendro pirkimo procedūroje, bet dar nepaskyrė savos aukcionų platformos, reikmėms;
- Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos reikmėms – po to, kai EEE susitarimas 2019 m. iš dalies pakeistas siekiant, kad šios valstybės galėtų dalyvauti bendro pirkimo susitarime dėl bendros aukcionų platformos;
- Jungtinės Karalystės reikmėms – parduodant aukcione ATL elektros energijos gamintojams Šiaurės Airijoje.

EEX taip pat rengė vien tik Vokietijai skirtus aukcionus.

2 lentelėje apžvelgiami nuo 2021 m. EEX aukcionuose per metus parduoti ATL kiekiai.

2 lentelė. Bendri aukcionuose parduotų ATL kiekiai (nuo 2021 m. sausio 1 d. iki 2023 m. birželio 30 d.)

Metai	Paprastieji ATL	Aviacijos sektoriaus ATL
2021 m.	582 952 500	3 785 500
2022 m.	482 389 000	3 698 000
2023 m. (iki birželio 30 d.)	247 762 000	2 326 500

2022 m. iš viso surengti 222 aukcionai, iš kurių du aukcionai buvo atšaukti. Vasario 1 d. aukcionas bendroje aukcionų platformoje buvo atšauktas dėl techninės problemos. Pagal Aukcionų reglamento 9 straipsnį atitinkamas ATL kiekis buvo paskirstytas keturiems vėlesniems aukcionams. Kovo 2 d. aukcionas, skirtas Lenkijai, buvo atšauktas, nes bendra pasiūlymų apimtis nesiekė aukcione parduodamų ATL kiekio. Tas aukcionas buvo atšauktas pagal Aukcionų reglamento 7 straipsnio 5 dalį, o atitinkamas ATL kiekis taip pat buvo

[29] Praktiškai tiksli dalis skiriasi, nes aukcionuose parduodamų apyvartinių taršos leidimų skaičius sumažintas siekiant prisidėti prie rinkos stabilumo rezervo, o nemokamų apyvartinių taršos leidimų skaičius nepasikeitė.

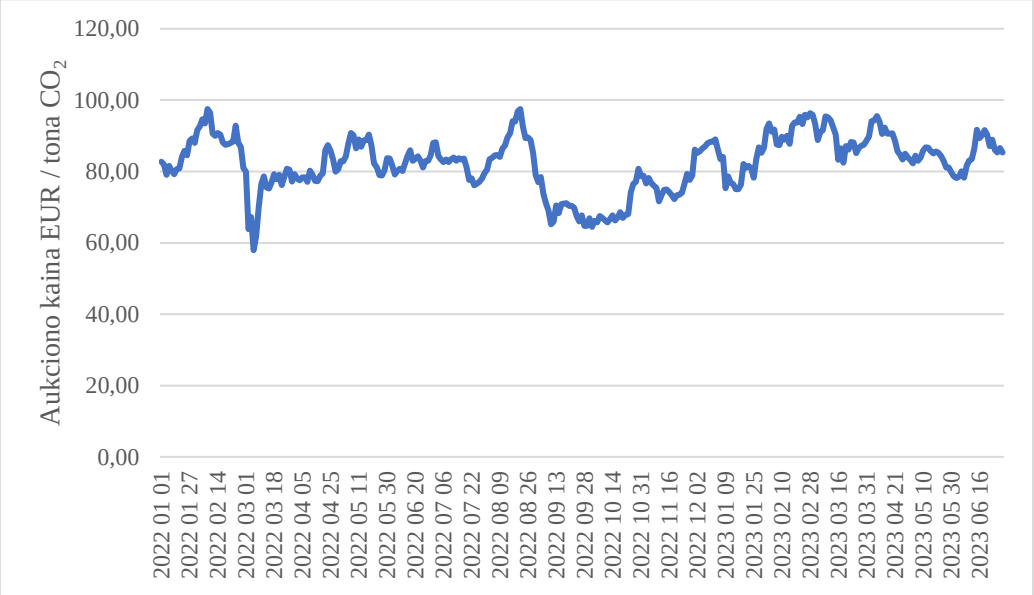
[30] 2010 m. lapkričio 12 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 1031/2010 dėl šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų pardavimo aukcione pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/87/EB, nustatančią šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų sistemą Bendrijoje, terminų, administravimo ir kitų aspektų (OL L 302, 2010 11 18).

paskirstytas keturiems vėlesniems aukcionams. 2023 m. pirmąjį pusmetį surengti 109 aukcionai. Tuo laikotarpiu nė vienas aukcionas nebuvo atšauktas.

Nuo 2023 m. liepos mėn. aukcionuose parduodamų apyvartinių taršos leidimų skaičius apima apyvartinius taršos leidimus, perkeltus iš rinkos stabilumo rezervo naudoti įgyvendinant Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę pagal reglamentą „REPowerEU“. Pagal reglamentą „REPowerEU“ aukcionuose pardavus apyvartinius taršos leidimus, iki 2026 m. rugpjūčio 31 d. bus surinkta 20 mlrd. EUR, kurie bus naudojami pagal Priemonę[31].

3 diagramoje apžvelgiamos galutinės aukcionų kainos ES anglies dioksido rinkoje 2022 m. ir 2023 m. pirmąjį pusmetį. Didžiausia aukciono kaina (97,51 EUR) 2022 m. pasiekta vasario 8 d. Mažiausia kaina (57,91 EUR) užregistruota 2022 m. kovo 7 d., laikotarpiu, kai dėl Rusijos plataus masto invazijos į Ukrainą padidėjo rinkos nepastovumas. 2022 m. vidutinė kaina siekė 80,18 EUR. 2023 m. pirmąjį pusmetį kainų intervalas buvo siauresnis – nuo 75,04 EUR (sausio 17 d.) iki 96,33 EUR (vasario 28 d.).

Aukciono platformos interneto svetainėje reguliariai skelbiami išsamūs kiekvieno aukciono rezultatai[32]. Daugiau informacijos apie aukcionų vykdymo rezultatus, įskaitant dalyvavimą juose, pasiūlymų patenkinimo santykius ir kainas, galima rasti ATLPS valstybių aukcionų ataskaitose. [33]

3 diagrama. Paprastųjų ATL pardavimo aukcionuose galutinės kainos (2022 m. sausio 1 d. – 2023 m. birželio 30 d.)

[31] Reglamentavimo atnaujinimas, Paskelbtas peržiūrėtas 2023 m. aukcionų kalendorius, Klimato politikos GD, 2023 7 23.

[32] EEX, ES ATLPS aukcionai.

[33] Aukcionų ataskaitos, Klimato politikos GD, 2023 m. birželio 30 d.

6. Nemokamai suteikiami ATL

Nors ES ATLPS pagrindinis apyvartinių taršos leidimų paskirstymo metodas yra pardavimas aukcionuose, siekiant mažinti anglies dioksido nutekėjimo riziką[34], taip pat nemažai ATL reguliuojamiems subjektams paskirstoma nemokamai. Nemokami apyvartiniai taršos leidimai yra pereinamojo laikotarpio priemonė, visų pirma skirta pramonės sektoriui.

Specialiame anglies dioksido nutekėjimo sąraše nurodyti sektoriai, kuriems būdinga anglies dioksido nutekėjimo rizika ir kurie atitinka reikalavimus gauti 100 proc. atitinkamų santykinių taršos rodiklių lygius atitinkančius nemokamus apyvartinius taršos leidimus. 2021–2030 m. sąraše[35] nurodyti 63 sektoriai ir jų pasektoriai, kuriuose išmetama apie 94 proc. ES ATLPS apimamų pramoninių išmetamųjų teršalų.

Nemokamų ATL paskirstymas konkretiems sektoriams grindžiamas santykiniais taršos rodikliais. Šie santykiniai taršos rodikliai parodo 10 proc. efektyviausių kiekvieno sektoriaus įrenginių vidutinį taršos intensyvumą produkto vienetui. Siekiant didinti sektoriaus paskatą atsisakyti iškastinio kuro ir diegti inovacijas, šie santykiniai taršos rodikliai laipsniškai mažinami. 2021 m. Komisija atnaujino ATLPS santykinių taršos rodiklių vertes[36], taikomas pirmuoju paskirstymo laikotarpiu (2021–2025 m.). Santykiniai taršos rodikliai bus atnaujinti pradedant antrąjį paskirstymo laikotarpį (2026–2030 m.). Pagal peržiūrėtą ATLPS direktyvą metinės sumažinimo normos bus padidintos siekiant skatinti tolesnę pramonės pertvarką: mažiausia norma – nuo 0,2 iki 0,3 proc., o didžiausia norma – nuo 1,6 iki 2,5 proc.

Nuo 2021 m. nemokamų apyvartinių taršos leidimų kiekis koreguojamas, kai įvyksta pokyčių pramonės gamyboje[37]. Nustatyta riba, į kurią atsižvelgiant atliekamas koregavimas – gamybos padidėjimas arba sumažėjimas 15 proc. Veiklos vykdytojai privalo nacionalinėms kompetentingoms institucijoms teikti metines gamybos duomenų ataskaitas. Šių ataskaitų pagrindu gali būti koreguojamas suteikiamų nemokamų ATL kiekis. Dėl šio papildomo suvaržymo[38] padidėjo nemokamų apyvartinių taršos leidimų kiekio metinių koregavimų skaičius. 2021 ir 2022 m. vidutiniškai pateikta apie 3 600 paraiškų – maždaug tris kartus daugiau nei metinis vidurkis iki 2020 m.

Iš pradžių nustatytas 2021–2025 m. laikotarpiu paskirstomų nemokamų ATL kiekis buvo 2 791 mln. leidimų, skirtų 7 430 įrenginių. Apskaičiuota anglies dioksido kaina yra 85 EUR už

[34] Anglies dioksido nutekėjimas gali įvykti perkėlus ATLPS reguliuojamą veiklą į ES nepriklausančias valstybes, vykdančias mažesnio užmojo klimato politiką, ir dėl to padidėja bendras išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis.

[35] 2019 m. vasario 15 d. Komisijos deleguotasis sprendimas (ES) 2019/708, kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/87/EB papildoma nustatytu 2021–2030 m. sektorių ir pasektorių, kuriems būdinga anglies dioksido nutekėjimo rizika, sąrašu (OL L 120, 2019 5 8).

[36] 2021 m. kovo 12 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2021/447, kuriuo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/87/EB 10a straipsnio 2 dalį nustatomos patikslintos santykinių taršos rodiklių vertės, taikomos 2021–2025 m. laikotarpiu suteikiant nemokamus apyvartinius taršos leidimus (OL L 87, 2021 3 15).

[37] 2019 m. spalio 31 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2019/1842, kuriuo nustatomos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/87/EB taikymo taisyklės, susijusios su tolesne nemokamų apyvartinių taršos leidimų paskirstymo koregavimo dėl veiklos lygio pokyčių tvarka (OL L 282, 2019 11 4).

[38] Iki 2020 m. gamybos sumažėjimui buvo taikoma 50 proc. riba, o į padidėjimą buvo atsižvelgiama tik tais atvejais, kai jis buvo susijęs su fiziniais pokyčiais, dėl kurių didėja pajėgumai.

toną CO_2e, todėl šių leidimų vertė šiuo laikotarpiu kasmet siektų apie 47 mlrd. EUR. Iki 2023 m. vidurio Komisija priėmė aštuonis sprendimus[39] pakoreguoti nemokamų apyvartinių taršos leidimų kiekį, todėl apyvartinių taršos leidimų skaičius sumažėjo 90,4 mln. leidimų. Tačiau Komisija taip pat priėmė tris sprendimus[40], kuriais pradinis paskirstomų nemokamų ATL kiekis pakoreguotas pridedant 3,4 mln. leidimų. Tai buvo reikalinga dėl pateiktuose įrenginių duomenyse aptiktų klaidų ir dėl poreikio vykdyti teismo sprendimus. Apskritai 2021–2025 m. laikotarpiu paskirstomų nemokamų ATL skaičius kol kas sumažintas 87 mln. leidimų, palyginti su pradiniu sprendimu.

Nemokamų ATL paskirstymo lygio koregavimai atliekami iš naujiems rinkos dalyviams skirto rezervo (NRDSR). Šie koregavimai taip pat apima ATL paskirstymo pakeitimus dėl įrenginių atidarymo ar uždarymo. Pradinė NRDSR apimtis 2021 m. pradžioje buvo 331,3 mln. ATL. Tai apėmė nepaskirstytus ATL ir 200 mln. ATL iš rinkos stabilumo rezervo.

3 lentelėje apibendrinti pirmuoju paskirstymo laikotarpiu paskirstomų nemokamų ATL metiniai kiekiai – tiek pradiniai, tiek koreguoti kiekiai.

3 lentelė. Nemokamų apyvartinių taršos leidimų paskirstymas 2021–2025 m. (mln. ATL)

Metai	2021 m.	2022 m.	2023 m.	2024 m.	2025 m.	Iš viso
Pradinis nemokamų ATL paskirstymas (ES 27 + Islandija, Lichtenšteinas ir Norvegija)	559,6	558,9	558,2	557,5	556,8	2 791,1
Faktinis nemokamų ATL paskirstymas	545,9	543,0	539,2	538,4	537,7	2 704,1
Koreguotas ir pataisytas nemokamų ATL paskirstymas	-13,7	-15,9	-19,0	-19,1	-19,1	-87,0

Atliekant ATLPS direktyvos peržiūrą nemokamų apyvartinių taršos leidimų aspektas derinamas su sustiprinta ES ATLPS. Ją atliekant išplečiama sistemos reglamentuojamos veiklos ir santykinių taršos rodiklių[41] taikymo sritis, siekiant pašalinti kliūtis diegti naujas technologijas, pavyzdžiui, naudoti vandenilį iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių arba naudojant vandenilį pagamintą plieną. Tuo pat metu nustatomos sąlygos gauti nemokamų

[39] ELPA priežiūros institucija taip pat priėmė sprendimus dėl Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos.

[40] ELPA priežiūros institucija taip pat priėmė sprendimus dėl Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos.

[41] ATLPS direktyvos I priedas – veikla, patenkanti į ES ATLPS taikymo sritį.

apyvartinių taršos leidimų atliekant energijos vartojimo auditą, o tam tikrų įrenginių atveju rengiant poveikio klimatui neutralumo planus. Šiuo metu peržiūrimos nemokamų apyvartinių taršos leidimų suteikimo įgyvendinimo taisyklės.

Tam tikruose ATLPS sektoriuose (cemento, aliuminio, trąšų, vandenilio, geležies ir plieno) nuo 2026 m. nemokamų apyvartinių taršos leidimų suteikimas bus palaipsniui pakeistas pasienio anglies dioksido korekciniu mechanizmu (PADKM). Reglamentas (ES) 2023/956[42] (PADKM reglamentas) buvo priimtas kaip viena iš Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinio reformų, kuriomis siekiama mažinti anglies dioksido nutekėjimo riziką didėjant ES klimato srities užmojams. PADKM sektorių produktų importuotojams, atsižvelgiant į būdingąjį išmetamą ŠESD kiekį, bus taikomas toks pat mokestis, kokį ES gamintojai moka pagal ES ATLPS. 2023 m. prasidedančiu pereinamuoju laikotarpiu palaipsniui nustatoma nauja tvarka[43]. Pajamos, gautos laipsniškai panaikinant PADKM sektoriams skirtus nemokamus apyvartinius taršos leidimus, bus naudojamos inovacijų fondo biudžetui papildyti.

7. Pajamos iš prekybos apyvartiniais taršos leidimais

Įgyvendinant ES ATLPS gaunama daug pajamų, kurios naudojamos klimato politikos veiksmų pažangai remti. Tai apima investicijų į energetikos pertvarką, pramonės priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimą ir technologines inovacijas, taip pat socialinių priemonių, kuriomis remiama žalioji pertvarka, finansavimą. Tokiu būdu ilgainiui taip pat galima sumažinti anglies dioksido kainos poveikį ATLPS sektoriams. Didesnė anglies dioksido kaina lemia didesnes pajamas.

Pajamos, gautos pagal ES ATLPS aukcionuose pardavus apyvartinius taršos leidimus, daugiausia skiriamos valstybių narių biudžetams. Be to, dalimi aukcionuose parduotų apyvartinių taršos leidimų finansuojami Inovacijų fondas ir Modernizavimo fondas. Inovacijų fondas pakeitė programą „NER 300“, kuri buvo finansuojama iš ES ATLPS iki 2020 m. Komisijos tarnybų darbinio dokumento[44] 2 ir 3 lentelėse pateiktas 2022 m. ATLPS pajamų pasiskirstymas pagal ES ATLPS valstybes, o 4 lentelėje – 2022 m. gautos pajamos, skirtos Inovacijų fondui ir Modernizavimo fondui. Komisijos tarnybų darbiniame dokumente[45] taip pat pateikiama programos „NER 300“ įgyvendinimo ir jos lėšomis remiamų projektų santrauka (5 lentelė).

2022 m. įgyvendinant ES ATLPS iš viso gauta 38,8 mlrd. EUR aukcionų pajamų – 7,7 mlrd. EUR daugiau nei 2021 m. Iš šios sumos 29,7 mlrd. EUR tiesiogiai paskirstyta valstybėms narėms[46]. Jos pranešė, kad vidutiniškai 76 proc. šių pajamų jos išleido su klimatu ir energetika susijusiems projektams – taip pat kaip 2021 m. ir išlaikant 2013–2020 m. vidurkį,

[42] Žr. 11 išnašą.

[43] Komisija priėmė pasienio anglies dioksido korekcinio mechanizmo įgyvendinimo pereinamuoju laikotarpiu taikomas išsamias ataskaitų teikimo taisykles, Mokesčių ir muitų sąjungos GD, 2023 m. rugpjūčio 17 d.

[44] SWD(2023) 346.

[45] SWD(2023) 346.

[46] Likusią sumą sudaro Inovacijų fonde ir Modernizavimo fonde sutelktos pajamos ir Islandijai, Lichtenšteinui bei Norvegijai, taip pat Jungtinei Karalystei (kiek tai susiję su Šiaurės Airija) paskirstytos pajamos.

kuris buvo 75 proc. Apie 25 proc. valstybių narių gautų pajamų numatyta skirti konkretiems klimato ir energetikos sričių veiksmams, 27 proc. pajamų skiriama specialiems aplinkosaugos fondams, o 48 proc. – nacionaliniams biudžetams. Valstybės narės gautas pajamas taip pat toliau naudojo energetikos krizės socialinio poveikio problemai spręsti. Išsamesnė valstybių narių pateiktos informacijos apie ATLPS pajamų naudojimą 2022 m. apžvalga pateikta 2023 m. klimato politikos veiksmų pažangos ataskaitoje[47].

Iki naujausios ATLPS direktyvos peržiūros joje reikalauta, kad valstybės narės bent 50 proc. savo pajamų iš aukcionų[48] ir visas iš aviacijos sektoriui skirtų ATL gautas pajamas naudotų su klimatu ir energetika susijusioms reikmėms. Peržiūrėtoje direktyvoje valstybės narės įpareigojamos visas iš ES ATLPS gautas pajamas[49] (arba lygiavertę sumą) skirti žaliajai pertvarkai, įskaitant socialines priemones. Atsižvelgiant į išplėstą taikymo sritį, valstybės narės taip pat raginamos remti jūrų transporto priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimą ir jūrų biologinės įvairovės apsaugą. Peržiūrėtos išlaidų taisyklės jau įsigaliojo 2023 m. birželio 5 d. ir šie aspektai bus apžvelgti kitų metų ataskaitoje.

7.1. Netiesioginės su anglies dioksidu susijusios išlaidos

Valstybės narės gali teikti valstybės pagalbą kai kurių energijai imlių pramonės sektorių išlaidoms, patiriamoms dėl netiesioginio anglies dioksido išmetimo, konkrečiai dėl didelių energijos kainų, išaugusių dėl to, kad energetikos įmonės ATL pirkimo išlaidas perleidžia apmokėti vartotojams, padengti. Siekdama suderinti šios pagalbos įgyvendinimą skirtingose valstybėse narėse ir kuo labiau sumažinti konkurencijos iškraipymus bendrojoje rinkoje, Komisija priėmė ES ATLPS valstybės pagalbos gaires. Šios gairės iš pradžių taikytos 2013–2020 m. patirtoms netiesioginėms išlaidoms[50]. 2020 m. šios gairės peržiūrėtos numatant jas taikyti 2021–2030 m.[51]

2022 m. valstybės narės pirmą kartą mokėjo už netiesiogines išlaidas remdamosi peržiūrėtomis valstybės pagalbos gairėmis. Praktiškai tai reiškia, kad jos pranešė Komisijai apie naujo laikotarpio valstybės pagalbos schemas, kad ji galėtų jas įvertinti, ir vėliau buvo patvirtinta, kad jos suderinamos su bendrąja rinka.

Priešingai nei 2021 m., 2022 m. Lietuva netiesioginių išlaidų nebekompensavo, o Slovėnija ir Austrija pradėjo taikyti naujas schemas, bet mokėti pradės tik 2023 m. Taigi 2022 m. 13 valstybių narių pramonei mokėjo už netiesiogines su anglies dioksidu susijusias išlaidas, kurias 2021 m. patyrė įrenginiai. Portugalija gali būti įtraukta į šį sąrašą, tačiau jos schema buvo

[47] Numatoma priimti; COM(2023) 653 *final*.

[48] Įskaitant ATL, paskirstomus solidarumo ir ekonomikos augimo tikslais.

[49] Toks pat įpareigojimas bus taikomas pajamoms, gautoms iš naujos ATLPS 2, skirtos pastatų, kelių transporto ir mažai teršiantiems pramonės sektoriams, kai ji bus pradėta taikyti.

[50] Tam tikrų valstybės pagalbos priemonių, susijusių su šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema po 2012 m., gairės (OL C 158, 2012 6 5).

[51] Tam tikrų valstybės pagalbos priemonių, susijusių su šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema po 2021 m., gairės (OL C 317, 2020 9 25).

patvirtinta tik 2022 m. pabaigoje, o tai reiškia, kad mokėjimai buvo atlikti vėliau ir duomenų dar nėra[52].

Netiesioginių išlaidų kompensavimo sistemą taikančios valstybės narės privalo per tris mėnesius po kiekvienų metų pabaigos paskelbti, kiek iš viso išmokėta kompensacijų, išskaidydamos duomenis pagal gavėjų sektorius ir pasektorius. 4 lentelėje apibendrinami valstybių narių paskelbti duomenys apie 2022 m. išmokėtas kompensacijas. Šios kompensacijų sumos taip pat palyginamos su 2021 m. pajamomis iš aukcionų[53].

4 lentelė. 2022 m. išmokėtos kompensacijos už 2021 m. patirtas netiesiogines išlaidas.

Valstybė narė	**Suma, sumokėta už netiesiogines išlaidas, patirtas 2021 m. (mln. EUR)]**	**Gavėjų skaičius (įrenginiai)**	**Aukcionų pajamos 2021 m.[54] (mln. EUR)**	**Aukcionų pajamų dalis, išleista netiesioginėms išlaidoms**
Belgija (FL)	75,2	37	527,3	17,0 %
Belgija (WL)	14,2	15		
Čekija	30,3	27	601,9	5,0 %
Vokietija	806	676	5 270,9	15,3 %
Graikija[55]	111,6	52	1 003,9	11,1 %
Ispanija	244	211	2 452,4	10,0 %
Suomija	63,3	50	404,6	15,6 %
Prancūzija	300,2	275	1 445,9	20,7 %
Italija	146,8	229	2 495,8	5,9 %
Liuksemburgas	12	4	7,3	176,7 %
Nyderlandai	59,8	59	894	6,7 %
Lenkija	167,6	92	4 966,4	3,4 %
Rumunija	126	29	480,1	26,2 %
Slovakija	1	7	275,8	0,0 %

Trylikos valstybių narių 2022 m. išmokėti netiesioginių išlaidų apmokėjimai iš viso sudarė apie 2,16 mlrd. EUR. Ši suma mažesnė nei 2021 m. išmokėta 2,38 mlrd. EUR suma. Peržiūrėtose

[52] Žr. bylą dėl valstybės pagalbos SA.100103. Portugalijos schemos biudžetas – 25 mln. EUR.

[53] Neįtraukiant aviacijos ATL pardavimo aukcionuose pajamų.

[54] Neįtraukiant aviacijos ATL pardavimo aukcionuose pajamų.

[55] Graikijos duomenys yra preliminarūs. Atsižvelgiant į tai, kad jos kompensavimo sistema buvo patvirtinta tik 2023 m. gegužės mėn., ataskaitos teikimo metu mokėjimai dar nebuvo užbaigti.

ATLPS gairėse sumažintas sektorių, kuriems gali būti skiriama kompensacija, skaičius. Pagalbą gavusių įrenginių skaičius taip pat sumažėjo: 2021 m. jų buvo daugiau kaip 2000, o 2022 m. – maždaug 1750. Peržiūrėtose ATLPS gairėse taip pat atnaujinti išmetamo teršalų kiekio koeficientai, kuriuos valstybės narės naudoja apskaičiuodamos didžiausią pagalbos sumą, todėl sumažėjo mokėjimai už lyginamojo vartojimo megavatvalandę. Kita vertus, dėl rafinavimo sektoriaus įtraukimo ir galimybės apriboti labai elektros energijai imlių pramonės šakų didžiausią nuosavą įnašą į netiesiogines išlaidas (t. y. iki 1,5 proc. pagalbos gavėjo bendrosios pridėtinės vertės) nustatymo daromas priešingas poveikis – bendra pagalbos suma padidėja.

Pagal naujas valstybių narių įgyvendinamas schemas pagalbos gavėjai dalį pagalbos turėtų iš naujo investuoti į projektus, kuriais mažinamas jų tiesioginis ar netiesioginis anglies pėdsakas, taigi ir su jais susijusi anglies dioksido nutekėjimo rizika.

Anglies dioksido kaina, naudota 2021 m. patirtoms netiesioginėms išlaidoms įvertinti (apskaičiuota kaip tų metų vidutinė ateities sandorių kaina, užregistruota 2020 m.) buvo 25,09 EUR – beveik lygi 2020 m. patirtoms netiesioginėms išlaidoms įvertinti naudotai kainai, kuri buvo 25,20 EUR. Kompensavimo schemų biudžetas paprastai apskaičiuojamas visam jų taikymo laikotarpiui (kuris daugumos valstybių narių atveju apima 2021–2030 m. laikotarpį).

Netiesioginių išlaidų mokėjimai sumažėjo ir santykine prasme. Visi mokėjimai 2022 m. patirtoms netiesioginėms išlaidoms padengti sudarė 10,4 proc. trylikos valstybių narių 2021 m. gautų pajamų iš aukcionų. 2021 m. jos vidutiniškai 19,2 proc. savo pajamų iš aukcionų skyrė netiesioginėms su išmetamu anglies dioksidu susijusioms išlaidoms padengti. Šiuo atveju pagrindinis veiksnys yra ne mažesnė kompensacija, o padidėjusios aukcionų pajamos 2021 m., palyginti su 2020 m.

Valstybės narės, kurios bet kuriais metais daugiau kaip 25 proc. savo pajamų iš aukcionų panaudoja netiesioginėms išlaidoms padengti, taip pat privalo paskelbti ataskaitą, kurioje paaiškintų, kodėl viršijo šią ribą. 2022 m. dauguma valstybių narių kompensacijos buvo gerokai žemiau šios ribos. Pajamų iš aukcionų padidėjimas šiuo atveju taip pat yra pagrindinis veiksnys. Tačiau netiesioginėms išlaidoms padengti daugiau kaip 25 proc. savo pajamų iš aukcionų skyrė dvi valstybės narės – Liuksemburgas ir Rumunija.

Liuksemburgo išlaidos gerokai viršijo visas pajamas iš aukcionų. Tai daugiausia susiję su šalies aukcionuose parduodamo ATL kiekio sumažėjimu, kurį visų pirma lėmė ATLPS leidimų naudojimas išmetamam teršalų kiekiui padengti sektoriuose, kuriems taikomas Pastangų pasidalijimo reglamentas (toliau – lankstumas pagal PPR). Grynasis poveikis yra tas, kad 2021 m. Liuksemburgo gautos pajamos buvo lygios mažiau nei pusei pajamų, gautų 2020 m. Vertinant absoliučiais skaičiais, Liuksemburgo kompensacija 2022 m. buvo faktiškai mažesnė, palyginti su 2021 m. Rumunija ribą viršijo tik šiek tiek ir paaiškino, kad tai iš dalies lėmė ekonomikos atsigavimas, dėl kurio padidėjo pramonės gamyba ir elektros energijos suvartojimas.

7.2. Inovacijų fondas

Inovacijų fondas, visiškai finansuojamas iš ES ATLPS, yra viena didžiausių pasaulyje finansavimo programų, skirtų mažo anglies dioksido kiekio ir visai netaršiems novatoriškiems

sprendimams ir technologijoms energetikos, pramonės ir neutralaus poveikio klimatui judumo srityse diegti. Iš Fondo teikiamos dotacijos projektams, kuriais siekiama komerciniu lygmeniu diegti novatoriškas mažo anglies dioksido kiekio technologijas ir pateikti rinkai pramonės sprendimus, kuriais būtų mažinama Europos priklausomybė nuo iškastinio kuro ir remiamas perėjimas prie poveikio klimatui neutralumo.

Komisija atskirai teikia išsamesnes Inovacijų fondo įgyvendinimo ataskaitas. Tikimasi, kad antroji Inovacijų fondo įgyvendinimo pažangos ataskaita bus pateikta 2023 m. IV ketv.[56]

Kalbant apie iki šiol pasiektus konkrečius rezultatus, 2022 m. užbaigus antrąjį kvietimo teikti pasiūlymus etapą dotacijų susitarimai pasirašyti dėl 16 didelio masto ir 16 nedidelio masto projektų. Daugiau kaip 1,8 mlrd. EUR bus skirta inovacijoms, be kita ko, cemento, vandenilio, cheminių medžiagų ir gamybos sektoriuose, ir rems pažangą mažinant priklausomybę nuo iškastinio kuro aštuoniose ATLPS valstybėse[57]. Apie 60 mln. EUR bus skirta nedidelio masto inovacijoms keliuose sektoriuose, kuriuose sunku mažinti taršą, įskaitant stiklo, cemento, energijos kaupimo ir atsinaujinančiųjų energijos išteklių sektorius, finansuoti[58].

Suteikus paramą projektams Čekijoje, Slovėnijoje, Lietuvoje ir Kipre pagerėjo Inovacijų fondo sektorių ir geografinė pusiausvyra. 2023 m. birželio mėn. visą Inovacijų fondo portfelį sudarė 69 įgyvendinami projektai, prie kurių ATLPS prisidėjo 3,1 mlrd. EUR[59]. Numatoma, kad įgyvendinus šiuos projektus per pirmuosius 10 veiklos metų bus sutaupyta apie 215 Mt CO_2e.

Su ES ATLPS anglies dioksido kaina susijusi paskata šiems projektams yra daug didesnė nei Inovacijų fondo finansavimo suma. Pavyzdžiui, kol kas Inovacijų fondo lėšomis remiamų projektų nauda įmonių verslo modeliams siekia apie 17,3 mlrd. EUR (dėl mažesnio išmetamo teršalų kiekio išvengta su anglies dioksidu susijusių išlaidų). Ši paskata akivaizdžiai viršija Inovacijų fondo šiems projektams skirtą 3,1 mlrd. EUR paramą. Tai atspindi ES ATLPS logiką, pagal kurią anglies dioksido kaina yra pagrindinė ilgalaikė paskata, o Inovacijų fondas papildo šią paskatą, kad pokyčiai vyktų sparčiau[60].

Be to, iš antrojo kvietimų teikti pasiūlymus etapo buvo atrinkti 18 nesėkmingų projektų (didelio masto ir nedidelio masto projektų) su tikslu teikti jiems projektų plėtojimo pagalbą iš Inovacijų fondo. Ši parama siekia 6,87 mln. EUR ir yra teikiama Europos investicijų banko (EIB). Nuo programos įgyvendinimo pradžios projektų plėtojimo pagalba suteikta 43 projektams, taip sukuriant tvirtą būsimų geros kokybės paraiškų bazę.

Trečiasis kvietimas teikti paraiškas dėl didelio masto projektų buvo skirtas konkrečiai sritims, susijusioms su ES planu „REPowerEU“. 2023 m. liepos mėn. buvo iš anksto atrinktas 41

[56] Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Inovacijų fondo veiklos įgyvendinimo (COM(2022) 416 *final*).

[57] Projektais bus prisidedama prie pastangų mažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro šešiose valstybėse narėse (Bulgarijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Nyderlanduose, Lenkijoje ir Švedijoje), taip pat Islandijoje ir Norvegijoje.

[58] Iš ES inovacijų fondo skirta 16 dotacijų projektams visoje Europoje, Klimato politikos GD, 2023 m. birželio 6 d.

[59] Atnaujintas projektų, dėl kurių pasirašytos Inovacijų fondo sutartys, portfelis.

[60] Direktyvos 2009/29/EB 20 konstatuojamoji dalis, dar kartą patvirtinta Direktyvos (ES) 2018/410 14 konstatuojamojoje dalyje.

projektas[61], siekiant parengti dotacijų susitarimus dėl precedento neturinčio 3,6 mlrd. EUR indėlio iš Inovacijų fondo. Tikimasi, kad susitarimai bus pasirašyti iki 2023 m. pabaigos. Trečiasis kvietimas teikti paraiškas dėl nedidelio masto projektų (jo biudžetas – 100 mln. EUR) baigtas 2023 m. rugsėjo 19 d. ir jo metu gauti 72 pasiūlymai.

Atliekant ATLPS direktyvos peržiūrą padaryta svarbių Inovacijų fondo pakeitimų. Fondas padidintas nuo 450 iki maždaug 530 mln. apyvartinių taršos leidimų, kuriuos pardavus iki 2030 m. turėtų būti sutelkta apie 40 mlrd. EUR pajamų[62]. Į Fondo taikymo sritį įtraukta daugiau sektorių – jūrų, pastatų ir kelių transporto sektoriai. Be to, į Fondo aprėptį įtraukiami nauji elementai, siekiant jį geriau suderinti su rinkos poreikiais, įskaitant vidutinio masto projektų kategoriją ir tokius finansavimo mechanizmus, kaip konkurencinio konkurso procedūros (aukcionai). Nors įgyvendinant Fondą ir toliau daugiausia dėmesio skiriama proveržio inovacijoms, jis plečiamas įtraukiant novatoriškų technologijų masto didinimą, o tai turėtų padėti padaryti aukcionai. Atsižvelgiant į atliekamą peržiūrą buvo iš dalies pakeistas ir Inovacijų fondo reglamentas (ES) 2019/856[63]. Tikimasi, kad jis įsigalios 2023 m. lapkričio mėn. pradžioje.

Ketvirtasis kvietimas teikti pasiūlymus dėl nedidelio, vidutinio ir didelio masto projektų, kurio preliminarus biudžetas – 4 mlrd. EUR, taip pat pirmasis vandenilio iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių aukcionas, kurio biudžetas – 800 mln. EUR, pagal peržiūrėtas taisykles bus paskelbtas iki 2023 m. pabaigos. Per bandomąjį aukcioną ir paskesnius aukcionus valstybės narės gali skirti lėšų iš savo nacionalinių biudžetų, kad galėtų paremti papildomus projektus. Tai vadinama „aukcionu kaip paslauga“, kaip apibrėžta Komunikate dėl Europos vandenilio banko[64].

7.3. Modernizavimo fondas

Modernizavimo fondas yra solidarumo programa, finansuojama iš ES ATLPS lėšų. Iš jo remiamos 10 mažesnių pajamų valstybių narių[65], o nuo 2024 m. – 13 mažesnių pajamų valstybių narių, kad jos pasiektų 2030 m. klimato politikos ir energetikos tikslus, padedant joms įgyvendinti projektus, kuriais modernizuojamos energetikos sistemos ir didinamas energijos vartojimo efektyvumas. Jo biudžetą sudaro lėšos, gautos aukcionuose pardavus ES ATLPS didžiausio apyvartinių taršos leidimų skaičiaus dalį; šios lėšos valstybėms narėms paskirstomos pagal nustatytą schemą[66].

---

[61] ES investuoja 3,6 mlrd. EUR apyvartinių taršos leidimų prekybos pajamų, Klimato politikos GD, 2023 m. liepos 13 d.

[62] Taikant numatomą 75 EUR už toną CO_2 anglies dioksido kainą.

[63] 2019 m. vasario 26 d. Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) 2019/856, kuriuo papildomos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/87/EB nuostatos dėl Inovacijų fondo veiklos (OL L 140, 2019 5 28).

[64] Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl Europos vandenilio banko, 2023 3 16 (COM(2023) 156 *final*).

[65] Pirmosios šiuo fondu pasinaudojusios valstybės narės buvo Bulgarija, Čekija, Estija, Kroatija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Rumunija, Slovakija ir Vengrija. 2023 m. atliekant ATLPS direktyvos peržiūrą įtrauktos Graikija, Portugalija ir Slovėnija.

[66] ATLPS direktyvos IIb priedas (Modernizavimo fondo lėšų paskirstymo schema).

Valstybės narės pateikia savo pasirinktus pasiūlymus investicijoms, kuriuos turi įvertinti Europos investicijų bankas. Tačiau didžiąją dalį savo iš Fondo gautų išteklių jos privalo panaudoti prioritetinėms investicijoms, kuriomis padedama spartinti jų energetikos pertvarką. Komisija priima sprendimą dėl išmokėjimo, kai EIB patvirtina, kad investicija yra prioritetinė arba Fondo investicijų komitetas rekomenduoja ją finansuoti kaip prioritetinę investiciją. Sprendimai dėl išmokėjimo priimami kasmet per du ciklus, apimančius investicijas visose paramą gaunančiose valstybėse narėse.

Nuo 2021 m. sausio mėn. iš Modernizavimo fondo iš viso išmokėta apie 7,5 mlrd. EUR, kurie panaudoti visose reikalavimus atitinkančiose valstybėse narėse. 5 lentelėje parodytos kiekvienai valstybei narei išmokėtos sumos. 2023 m. birželio mėn. Komisija priėmė penktąjį sprendimą dėl lėšų išmokėjimo[67] pagal Modernizavimo fondą. Tuo remdamasis EIB išmokėjo iš viso 2,4 mlrd. EUR septynioms paramą gaunančioms valstybėms narėms[68] 31 investiciniam pasiūlymui finansuoti. Kitame Modernizavimo fondo pasiūlymų teikimo etape pasiūlymus dėl neprioritetinių projektų buvo galima teikti iki 2023 m. rugpjūčio 15 d., o dėl prioritetinių projektų – iki 2023 m. rugsėjo 12 d.

[67] 2023 m. gegužės 30 d. Komisijos sprendimas dėl pajamų iš Modernizavimo fondo išmokėjimo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/87/EB. Pirmasis 2023 m. išmokų ciklas iš dviejų kasmetinių ciklų (C(2023) 3643 final).

[68] Penktuoju sprendimu dėl išmokų pagal Modernizavimo fondą patvirtinti mokėjimai Rumunijai (1,1 mlrd. EUR), Čekijai (1 mlrd. EUR), Bulgarijai (197 mln. EUR), Lenkijai (47 mln. EUR), Kroatijai (88 mln. EUR), Latvijai (5 mln. EUR) ir Lietuvai (1 mln. EUR).

5 lentelė. Visos išmokos iš Modernizavimo fondo (2021 m. sausio 1 d. – 2023 m. birželio 30 d.)

Paramą gaunanti valstybė narė	**Išmokėtos sumos nuo 2021 m. (mln. EUR)**
Bulgarija	196,6
Čekija	2 677,2
Estija	87,0
Kroatija	210,0
Vengrija	108,6
Lietuva	114,0
Latvija	5,0
Lenkija	1 036,2
Rumunija	2 558,2
Slovakija	519,5
IŠ VISO	**7 512,2**

Atliekant ATLPS direktyvos peržiūrą padaryta svarbių Modernizavimo fondo pakeitimų, susijusių su dydžiu ir valdymu. Fondas padidinamas 110 mln. apyvartinių taršos leidimų, papildančių pirminius 640 mln. apyvartinių taršos leidimų. Šią papildomą sumą dalijasi 13 paramą gaunančių valstybių narių – 10 pirminių paramos gavėjų ir Graikija, Portugalija bei Slovėnija. Dar daugiau apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos išteklių iš Fondo skiriama prioritetiniams ištekliams ir išplečiamas prioritetų sąrašas. Atsižvelgiant į atliekamą peržiūrą iš dalies keičiamas ir Modernizavimo fondo reglamentas (ES) 2020/1001[69]. Jį numatyta priimti 2023 m. IV ketvirtį. Iš dalies pakeistas reglamentas būtų pradėtas taikyti 2024 m. sausio 1 d., kad naujosios taisyklės būtų taikomos jau per pirmąjį tų metų išmokų ciklą.

8. Išmetamo teršalų kiekio mažinimas ES ATLPS

2022 m. visas išmetamas teršalų kiekis, įtrauktas į ES ATLPS, buvo lygus 1 362,1 mln. tonų CO_2e (sumažėjo, palyginti su 1 364,9 mln. tonų CO_2e 2021 m.). Įrenginių išmetamas teršalų kiekis sudarė 1 313 mln. tonų CO_2e, t. y. 1,8 proc. mažiau nei 2021 m. Išmetamo teršalų kiekio sumažėjimas daugiausia susijęs su pramonės įrenginiais (-6,5 proc. 2022 m.). Gaminant elektros energiją ir šilumą išmetamas teršalų kiekis antrus metus iš eilės didėjo (+2,4 proc.

[69] 2020 m. liepos 9 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2020/1001, kuriuo nustatomos išsamios Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/87/EB nuostatų, susijusių su Modernizavimo fondo, skirto investicijoms į energetikos sistemų modernizavimą ir energijos vartojimo efektyvumo didinimą tam tikrose valstybėse narėse remti, veikla, taikymo taisyklės (OL L 221, 2020 7 10).

2022 m.). Tai daugiausia lėmė energetikos krizė Europoje ir dėl jos padidėjęs iškastinio kuro naudojimas gaminant elektros energiją.

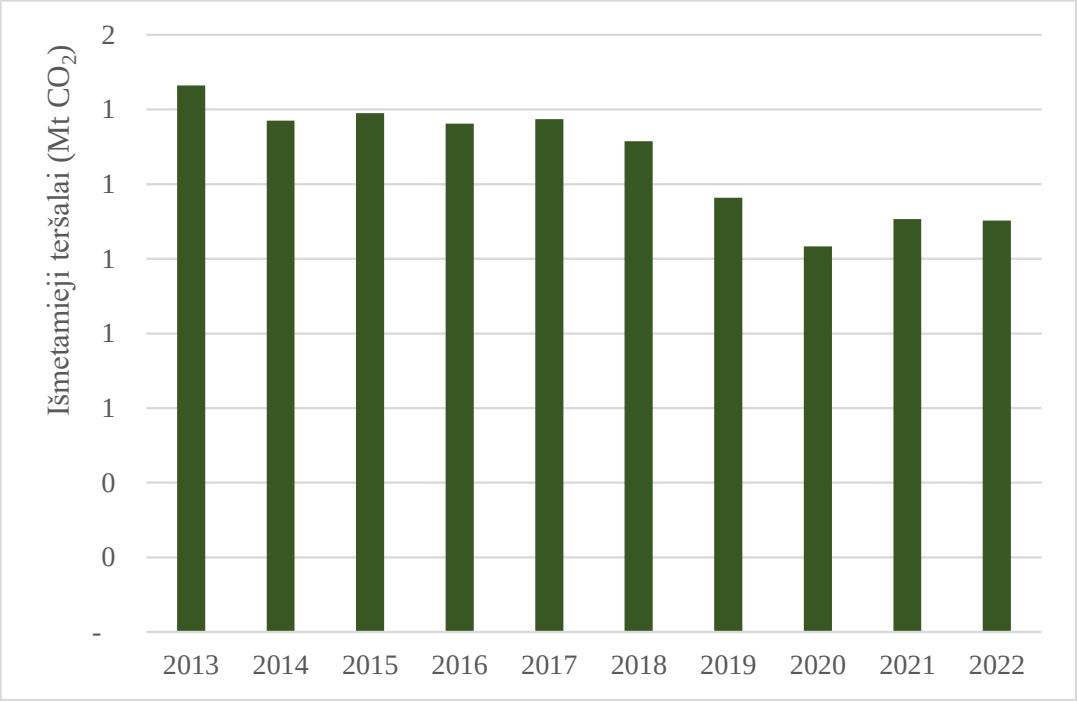
Pramonės įrenginių išmetamas teršalų kiekis 2022 m. sumažėjo 6,5 proc., palyginti su 2021 m. Pastebima, kad labai sumažėjo išmetamųjų teršalų gaminant cemento klinkerį, luitinį ketų arba plieną, nesupakuotas chemines medžiagas, kalkes ir atliekant dolomito / magnezito ir amoniako kalcinavimą. Pastebimas išmetamųjų teršalų padidėjimas mineralinės alyvos rafinavimo sektoriuje. 66 lentelėje parodytos ATLPS įrenginių išmetamo teršalų kiekio kaitos pastarųjų metų tendencijos.

6 lentelė. Patikrintas įrenginių, kuriems taikoma ES ATLPS, išmetamas teršalų kiekis [mln. tonų].

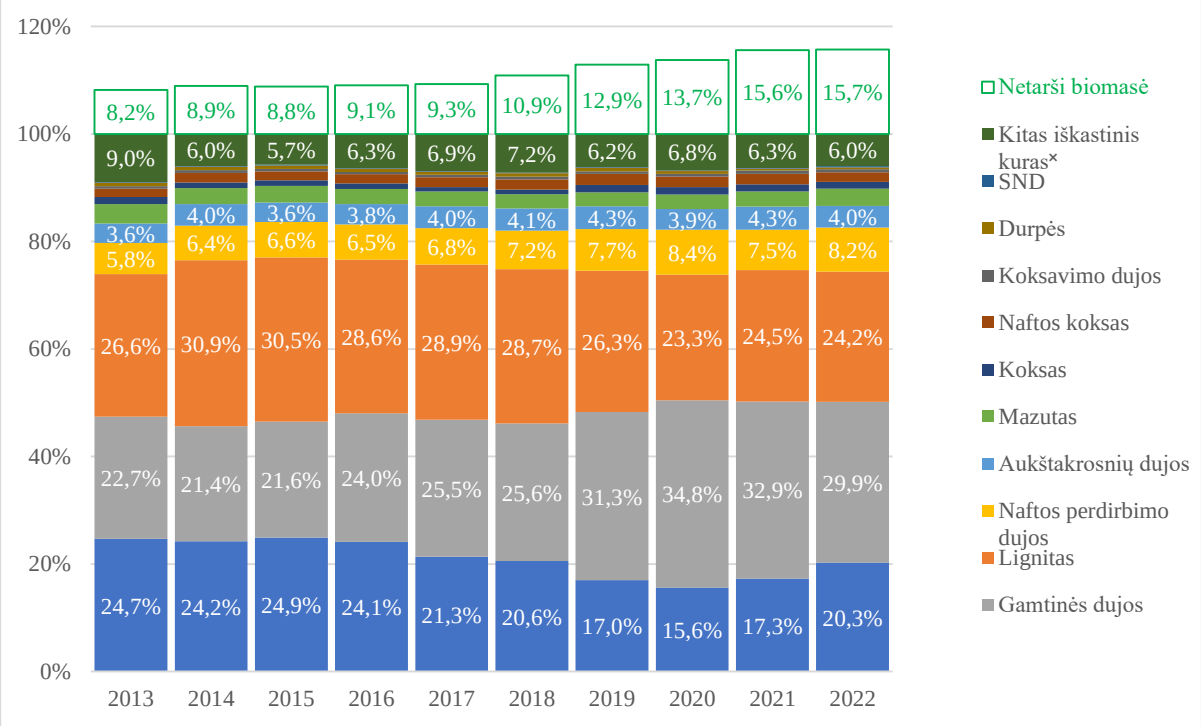
Metai	2019	2020	2021	2022
Patikrintas iš stacionarių įrenginių išmestų teršalų kiekis	1 530	1 356 (be Jungtinės Karalystės – 1 253)	1 337	1 313
Metinis pokytis	-9,1 %	-11,4 %	-1,4 % (be Jungtinės Karalystės – 6,6 %)	-1,8 %
Patikrintas gaminant elektros energiją ir šilumą išmestų teršalų kiekis	822	696 (be Jungtinės Karalystės – 653)	708	725
Metinis pokytis	-14,7 %	-15,3 %	1,6 % (be Jungtinės Karalystės – 8,4 %)	2,4 %
Patikrintas dėl pramonės gamybos išmestų teršalų kiekis	708	660 (be Jungtinės Karalystės – 601)	629	588
Metinis pokytis	-1,6 %	-6,9 %	-4,7 % (be Jungtinės Karalystės – 4,6 %)	-6,5 %

4 ir 5 diagramose parodyta ES ATLPS įrenginių dėl iškastinio kuro deginimo išmetamo teršalų kiekio kaitos tendencija – visų kuro rūšių kartu ir pagal atskiras kuro rūšis. Apskritai išmetamas teršalų kiekis mažėja. Tačiau 2022 m. ilgalaikė akmens anglių pakeitimo gamtinėmis dujomis tendencija pasikeitė dėl didelio gamtinių dujų kainų padidėjimo. Biomasės išmetamiems teršalams ES ATLPS netaikoma. Todėl jie neįtraukti į kituose šios ataskaitos skirsniuose pateikiamas išmetamųjų teršalų vertes. Diagramoje taip pat matyti tokia tendencija –

įrenginiuose, kuriems taikoma ATLPS, vis dažniau naudojama biomasė, sudaranti papildomai 16,7 proc. ATLPS įrenginių išmetamo teršalų kiekio 2022 m. Iki 2022 m. deginant biomasę išmetamųjų teršalų faktorius paprastai buvo nulinis.

4 diagrama. Bendro deginant iškastinį kurą išmetamo teršalų kiekio, kuriam taikoma ES ATLPS, kaitos tendencija

5 diagrama. Kiekvienos rūšies kuro išmetamųjų teršalų dalies kaitos tendencija (viso ATLPS įrenginiuose naudojamo kuro išmesto teršalų kiekio procentinė dalis; kuras, kurio išmetamas teršalų kiekis niekada nepasiekė daugiau kaip 3 proc. viso kuro išmetamo teršalų kiekio, nepateikiamas)

[*] neapima kitas nurodytas kuras.

Nuo 2023 m. sausio 1 d.[70] ES ATLPS dėl biomasės, kurios išmetamųjų teršalų faktorius yra nulinis, išmetamiems teršalams taikomi nauji tvarumo ir išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio sumažėjimo kriterijai pagal Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyvą[71]. Jie apima griežtesnius biokurui ir skystiesiems bioproduktams taikomus kriterijus ir naujus kietajai ir dujinei biomasei taikomus kriterijus.

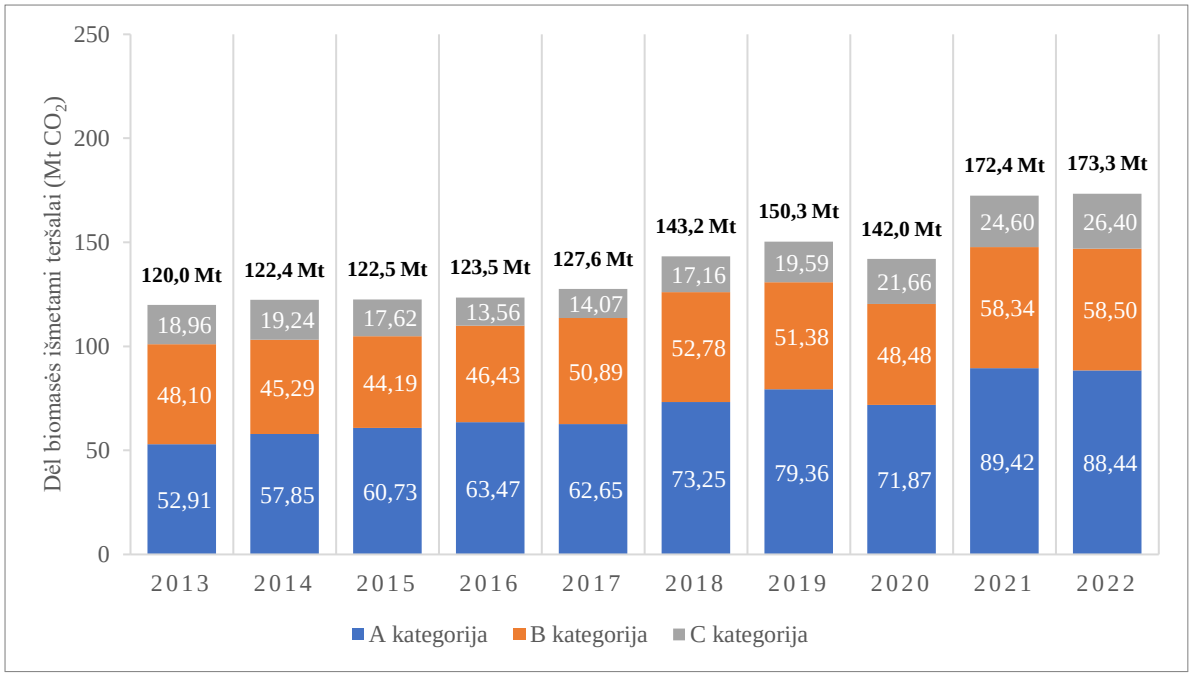
Biomasės kuro, kuris atitinka taikomus tvarumo ir išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio sumažėjimo kriterijus arba kuriam šie kriterijai netaikomi, išmetamųjų teršalų faktorius gali būti laikomas nuliniu. Tai reiškia, kad dėl šio kuro naudojimo išmetamas CO_2 neskaičiuojamas kaip dėl iškastinio kuro išmetamas CO_2. Veiklos vykdytojams nereikia atsisakyti ATLPS apyvartinių taršos leidimų atsiskaitant už šių nulinio faktoriaus teršalų išmetimą. Taigi, 5 diagramoje, be teršalų, kurie išmetami dėl iškastinio kuro naudojimo, papildomai parodyti ir dėl biomasės, kurios išmetamųjų teršalų faktorius yra nulinis, išmetami teršalai.

6 diagramoje parodyta, kaip dėl biomasės išmetamų nulinio faktoriaus teršalų kiekiai ES ATLPS išskaidomi tarp A, B, ir C kategorijų įrenginių. Taip juos išskaidant neatsižvelgiama į absorbcijos fazę ir grynąją išmetamųjų teršalų vertę. 2022 m. dėl biomasės išmetamų nulinio faktoriaus teršalų kiekis siekė 173 Mt CO_2e, panašiai kaip ankstesniais metais.

Dėl biomasės, kurios išmetamųjų teršalų faktorius nėra nulinis, išmetamas teršalų kiekis tebebuvo minimalus – apie 1,3 mln. tonų CO_2e, sudarantis tik truputį daugiau nei 0,1 proc. viso iš stacionarių įrenginių išmetamų teršalų, kuriems taikoma ATLPS, kiekio. Nors ši dalis yra beveik tokia pati kaip 2021 m., numatoma, kad ji didės dėl biomasei, kurios išmetamųjų teršalų faktorius yra nulinis, keliamų reikalavimų sugriežtinimo, ypač po 2023 m. Iki 2023 m. sausio 1 d. nacionalinės institucijos gali leisti, kad iš įrenginių dėl biomasės naudojimo išmetami teršalai būtų laikomi nuliniais neįrodžius atitikties antrojoje Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyvoje (AIED II) nustatytiems tvarumo ir išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio sumažėjimo kriterijams.

[70] Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento 38 straipsnio 6 dalis. Kaip nurodyta pirmiau, Reglamentas (ES) 2018/2066, iš dalies pakeistas 2020 m. Reglamentu (ES) 2020/2085 ir 2022 m. Reglamentu (ES) 2022/388. Žr. konsoliduotą tekstą.

[71] 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/2001 dėl skatinimo naudoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją (nauja redakcija), (OL L 328, 2018 12 21). Žr. konsoliduotą tekstą.

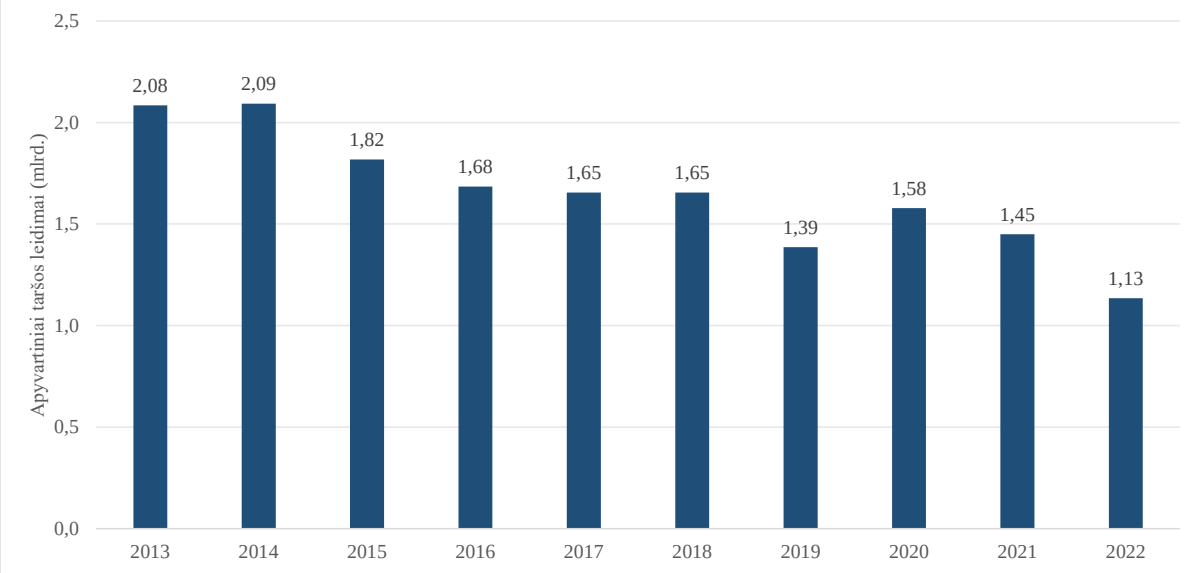
6 diagrama. Metinis įrenginių, kuriems taikoma ATLPS, dėl nulinio faktoriaus biomasės išmetamas teršalų kiekis 2013–2020 m. (mln. tonų CO_2e)

9. Pasiūlos ir paklausos ES anglies dioksido rinkoje suderinimas

Rinkos stabilumo rezervas (RSR) buvo sukurtas kaip taisyklėmis grindžiamas ilgalaikis struktūrinio disbalanso tarp ES ATLPS apyvartinių taršos leidimų pasiūlos ir paklausos sprendimas trečiojo etapo pradžioje. 2013 m. perteklius ES anglies dioksido rinkoje siekė 2,1 mlrd. ATL (numačius galimybę naudoti 1,6 mlrd. tarptautinių kreditų siekiant sudaryti sąlygas laikytis ES ATLPS reikalavimų).

Naudojant RSR ATL pasiūla ES ATLPS koreguojama pagal iš anksto nustatytas bendro apyvartoje esančių apyvartinių taršos leidimų skaičiaus (BAEATLS) apatines ribas. Atsižvelgiant į BAEATLS, apyvartiniai taršos leidimai pašalinami[72] iš aukcionų ir perkeliami į rezervą arba išimami iš rezervo ir parduodami aukcione. Taip RSR skatina pusiausvyrą ir atsparumą būsimiems su pasiūla ir paklausa susijusiems sukrėtimams, kad ES anglies dioksido rinka galėtų sklandžiai veikti. Rezervas pradėtas naudoti 2019 m. ir nuo tada vykdomas apyvartinių taršos leidimų šalinimas iš apyvartos perkeliant juos į rezervą.

Komisija kasmet skelbia BAEATLS. Jis apskaičiuojamas už praėjusius metus, o pasiūla tikslinama 12 mėnesių po paskelbimo, taikant konkretų raktą. 2023 m. gegužės 15 d. Komisija paskelbė komunikatą dėl BAEATLS 2022 m.[73] Jis siekė 1,13 mlrd. ATL – sumažėjo, palyginti su 2021 m., tačiau vis dar viršijo ribą, kuria remiantis aktyvuojamas Rezervas. Todėl nuo 2023 m. rugsėjo mėn. iki 2024 m. rugpjūčio mėn. iš aukcionų atšaukiama 272 mln. apyvartinių taršos leidimų (24 proc. BAEATLS). 7 diagramoje parodyta ES ATLPS apyvartinių taršos leidimų pertekliaus kaitos tendencija nuo 2013 m. ATLPS valstybių įnašai į RSR nuo 2019 m. pateikti Komisijos tarnybų darbinio dokumento[74] 6 lentelėje.

7 diagrama. ES ATLPS apyvartinių taršos leidimų perteklius (2013–2022 m.).

[72] Kai BAEATLS viršija 833 mln. ATL, 24 proc. BAEATLS pašalinami perkeliant juos į RSR.

[73] Komisijos komunikatas „Bendro 2022 m. apyvartoje buvusių apyvartinių taršos leidimų skaičiaus paskelbimas ES šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos, sukurtos Direktyva 2003/87/EB, rinkos stabilumo rezervo reikmėms“ (OL C 172, 2023 5 15).

[74] SWD(2023) 346.

Nuo 2023 m. RSR esantys apyvartiniai taršos leidimai, viršijantys tam tikrą ribą, pripažįstami negaliojančiais[75]. Komisija apie tai pranešė komunikate dėl BAEATLS 2022 m. Taikytina riba buvo 2022 m. aukcionuose parduodamų ATL skaičius (486 mln. apyvartinių taršos leidimų). 2022 m. gruodžio 31 d. RSR sudarė daugiau kaip 3 mlrd. ATL. Todėl 2023 m. sausio 1 d. 2,5 mlrd. apyvartinių taršos leidimų tapo negaliojančiais. Likę apyvartiniai taršos leidimai yra apyvartiniai taršos leidimai perkelti į Rezervą nuo 2019 m. Iš šio likusio kiekio 27 mln. apyvartinių taršos leidimų buvo paimti parduoti aukcionuose pagal reglamentą „REPowerEU“, kad būtų papildytas Inovacijų fondas. Tai bus atspindėta BAEATLS skaičiavime 2023 m.

Atliekant ATLPS direktyvos ir RSR sprendimo peržiūrą padaryta svarbių pakeitimų siekiant sustiprinti rezervą įgyvendinant Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinį. Jie įsigalios 2024 m. Iš esmės išlaikoma 24 proc. į RSR perkeliama dalis, o nustatyta ATL pripažinimo negaliojančiais riba siekia 400 mln. ATL. Perkeliamos dalies mechanizmas taip pat pritaikytas siekiant sušvelninti ribos efektą. Kai BAEATLS siekia 833–1 096 mln. apyvartinių taršos leidimų, perkeliamos dalies mechanizmas nebus aktyvuojamas; vietoj to iš aukcionuose parduodamų apyvartinių taršos leidimų skaičiaus bus išskaičiuota ir į Rezervą perkelta mažesnė apyvartinių taršos leidimų dalis. Be to, nuo 2024 m. į BAEATLS skaičiavimą bus įtraukta grynoji aviacijos sektoriaus paklausa. Į šiuos pokyčius bus atsižvelgta komunikate dėl BAEATLS 2023 m. Jį planuojama paskelbti iki 2024 m. birželio 1 d.

10. Aviacija

Aviacijos sektoriuje išmetamas teršalų kiekis ES ATLPS reguliuojamas nuo 2012 m. Teisiškai ši sistema apima visus išvykimo iš EEE skrydžius ir visus atvykimo į ją skrydžius. Tačiau 2013 m. ES laikinai apribojo ATLPS prievolių taikymą, kad jos būtų taikomos tik EEE vidaus skrydžiams, – taip siekta padėti kurti Tarptautinės civilinės aviacijos organizacijos (ICAO) pasaulinę rinka grindžiamą priemonę, skirtą aviacijos išmetamam teršalų kiekiui mažinti[76]. Kaip paaiškinta toliau, ATLPS direktyvos taikymo sritis buvo išplėsta tris kartus.

Pirma, nuo 2020 m. sausio 1 d. ES ATLPS apima išvykimo į Šveicariją skrydžių metu išmetamus teršalus[77]. Šveicarijos ATLPS taikoma išvykimo į EEE oro uostus skrydžiams. Taip užtikrinamos vienodos sąlygos skrydžiams abiem atitinkamų maršrutų kryptimis. Antra, nuo 2021 m. sausio 1 d. ES ATLPS taikoma išvykimo į Jungtinę Karalystę skrydžiams. JK ATLPS taikoma išvykimo į EEE oro uostus skrydžiams, todėl, nepaisant Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES, aviacijos sektoriaus išmetamiesiems teršalams ir toliau taikomas anglies dioksido apmokestinimas.

Trečias taikymo srities išplėtimas įvyks 2024 m. sausio 1 d., kai ES ATLPS bus pradėta taikyti daugumai skrydžių[78] į devynis atokiausius ES regionus ir iš jų, taip pat skrydžiams iš atokiausių

[75] Pagal Sprendimo dėl RSR 1 straipsnio 5a dalį.

[76] 2013 m. balandžio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 377/2013/ES, kuriuo laikinai nukrypstama nuo Direktyvos 2003/87/EB, nustatančios šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų sistemą Bendrijoje (OL L 113, 2013 4 25).

[77] Koreguoti patvirtinti išmetamųjų teršalų kiekiai, neįtraukus atvykimo iš Jungtinės Karalystės skrydžių, 2020 m. buvo 21,5 mln. tonų, o 2019 m. – 55,8 mln. tonų.

[78] Laikinai nukrypti nuo ES ATLPS iki 2030 m. leidžiama teršalų kiekio, išmetamo vykdant skrydžius tarp aerodromo, esančio atokiausiame regione valstybėje narėje, ir aerodromo toje pačioje valstybėje narėje, atveju.

regionų į Šveicariją ir Jungtinę Karalystę. ATLPS anglies dioksido apmokestinimo aprėptis dėl to iš viso bus išplėsta maždaug 7 proc. Šveicarija taip pat planuoja nuo tos pačios dienos į savo ATLPS įtraukti teršalus, išmetamus vykdant skrydžius į atokiausius regionus.

Pagal atnaujintą ES ATLPS taikymo sritį 2022 m. išduota apie 27 mln. aviacijos ATL. Nemokamai paskirstyta 23,1 mln. ATL. EEE nacionalinių administratorių administruojami orlaivių naudotojai pagal Šveicarijos ATLPS nemokamai gavo kiek mažiau nei 0,4 mln. Šveicarijos aviacijai skirtų ATL. 2022 m. aukcionuose parduotų aviacijos ATL skaičius – apie 3,7 mln. leidimų.

2022 m. orlaivių naudotojų išmetamas teršalų kiekis gerokai padidėjo, palyginti su 2021 m. 2022 m. išmetamas teršalų kiekis sudarė 49,1 mln. tonų (įskaitant 0,5 mln. tonų pagal Šveicarijos ATLPS); taigi padidėjo, palyginti su 27,9 mln. tonų 2021 m. Šis kiekis vis dar buvo beveik 30 proc. mažesnis nei 2019 m. išmesti 68,2 mln. tonų. Tačiau nuo 2021 m. ES ATLPS nebetaikoma skrydžiams iš Jungtinės Karalystės. Be jų ES ATLPS aviacijos išmetamas teršalų kiekis yra panašesnis į 2019 m. lygį, o tai patvirtina, kad grįžtama prie iki COVID-19 buvusio išmetamųjų teršalų lygio[79].

7 lentelėje pateiktas patikrintas orlaivių naudotojų išmetamas teršalų kiekis ir nuo 2019 m. aviacijos sektoriui skirtų nemokamų ATL skaičius bei jo aukcionuose parduotų ATL skaičius.

[79] Europos aviacijos apžvalga, gegužės 24–30 d., Eurokontrolė, 2023 6 1.

7 lentelė. Aviacija ES ATLPS. Patikrintas išmetamas teršalų kiekis, skirtų nemokamų apyvartinių taršos leidimų skaičius ir aukcione parduotų apyvartinių taršos leidimų skaičius

Metai	2019	2020	2021	2022
Patikrintas išmetamas teršalų kiekis (mln. tonų CO2e)	68,2	25,2	27,9	49,1
Metinis pokytis[80] [81]	1 %	-63 %	30 %	75 %
Nemokami apyvartiniai taršos leidimai (ES 27 + Islandija, Lichtenšteinas ir Norvegija + Jungtinė Karalystė + Šveicarija) [82,71,72]	31,3[83]	32,5	24,0	23,1
Nemokamų ATL paskirstymas iš specialaus rezervo naujiems rinkos dalyviams ir sparčiai augantiems veiklos vykdytojams	1,0	0,8	0,3	0,25
Parduotų aukcionuose ATL kiekis	5,5	9,2	3,8	3,7

ICAO Asamblėja 2016 m. spalio mėn. priėmė rezoliuciją dėl Tarptautinės aviacijos išmetamo anglies dioksido kiekio kompensavimo ir mažinimo sistemos (CORSIA). Ši rezoliucija buvo iš naujo patvirtinta 2019 ir 2022 m. atliekant jos peržiūras. Jos pagrindinis tikslas – kompensuoti tarptautinės aviacijos išmetamą CO_2 kiekį, viršijantį tam tikrą bazinį lygį. Sistema pradėta įgyvendinti 2021 m. ir iki 2026 m. visos valstybės gali ją taikyti savanoriškai. Nuo 2027 m. didžiosios aviacijos valstybės turėtų ją taikyti nebe savanorišku pagrindu. Dar neaišku, ar po to ją taikys visos įpareigotosios valstybės, – kai kurios iš jų (pvz., Kinija) išreiškė

[80] Atsižvelgiant į atnaujintą ES ATLPS taikymo sritį aviacijos sektoriuje (neįeina skrydžiai iš Jungtinės Karalystės).

[81] Šveicarijos duomenys įtraukti tik į 2020, 2021 ir 2022 m. duomenis.

[82] Šie skaičiai gauti neatsižvelgiant į visus orlaivių naudotojų veiklos nutraukimo atvejus ir paskirstytus nemokamus ATL iš specialaus naujiems rinkos dalyviams ir sparčiai augantiems veiklos vykdytojams skirto rezervo, taip pat į ATL grąžinimą 2012 m. dėl taikymo srities pakeitimo. Šaltiniai: ESSŽ, Klimato politikos GD.

[83] Atsižvelgiant į tai, kiek ATL nebuvo suteikta dėl orlaivių naudotojų veiklos nutraukimo, realiai 2019 m. paskirstytų ATL kiekis būtų 4 mln. mažesnis už pateiktą skaičių (žr. 8 išnašą Pranešime C/2020/8643, OL C 428, 2020 12 11). ATL skyrimas Jungtinei Karalystei (4,31 mln. ATL iš bendro 2019 m. ATL kiekio) 2019 m. buvo sustabdytas dėl apsaugos priemonių, kurių Komisija ėmėsi siekdama apsaugoti ES ATLPS aplinkosauginį naudingumą tais atvejais, kai iš ES išstojančiai valstybei narei nebetaikoma ES teisė. 2020 m. ATL vėl pradėta skirti.

abejones dėl šios sistemos[84]. Dalyvaujančios valstybės turėtų įpareigoti jose įsisteigusias oro transporto bendroves kompensuoti savo išmetamų teršalų kiekį, viršijantį nustatytą bazinį lygį (85 % 2019 m. lygio), perkant ir atšaukiant tarptautinius kreditus. Siekiant sudaryti palankesnes sąlygas ICAO pažangai, ES ATLPS taikymo Europos mastu aviacijos srityje apribojimas buvo pratęstas iki 2026 m. pabaigos, nes nuo 2027 m. trečiosios šalys turėtų taikyti CORSIA. Be to, peržiūrėtoje ES ATLPS nustatyta, kad sistema bus taikoma skrydžiams, susijusiems su šalimis, kurios nuo 2027 m. CORSIA netaiko.

Peržiūrėta ATLPS direktyva daroma pažanga įgyvendinant principą „teršėjas moka“ aviacijos sektoriuje. Orlaivių naudotojams skiriamų nemokamų apyvartinių taršos leidimų bus laipsniškai atsisakyta iki 2025 m. pabaigos. Be to, 20 mln. apyvartinių taršos leidimų (apskaičiuota dabartinė rinkos vertė – apie 1,6 mlrd. EUR) numatyta skirti tolesnei reikalavimus atitinkančių alternatyviųjų degalų naudojimo paramai. Tai padidintų esamas paskatas, kurias ES ATLPS teikia alternatyviems degalams, kad būtų atsisakoma iškastinio kuro, ir pagal kurias nulinio faktoriaus suteikimas reiškia maždaug 300 EUR finansinę paskatą už toną kuro. Tikimasi, kad dėl šiuo metu atliekamos Energijos mokesčių direktyvos peržiūros ši paskata bus dar labiau padidinta.

Pripažįstant, kad su CO_2 nesusijusio aviacijos poveikio nebegalima ignoruoti[85], nustatyta speciali stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo sistema, kuri bus pradėta taikyti 2025 m. sausio 1 d. Inovacijų fondas išplėstas siekiant remti bendro aviacijos poveikio klimatui mažinimą. Remdamasi su CO_2 išmetimu nesusijusio aviacijos poveikio stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo rezultatais, Komisija iki 2027 m. pabaigos pateiks ataskaitą. Tada prireikus ji parengs pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto, kartu su poveikio vertinimu, kuriame bus nustatyta, kaip tą poveikį sušvelninti išplečiant ES ATLPS taikymo sritį aviacijos sektoriuje, įtraukiant su CO_2 nesusijusį poveikį.

2026 m. Komisija įvertins, ar CORSIA buvo sustiprinta ir ar ją įgyvendina didžiosios valstybės už Europos ribų. Remdamasi šio vertinimo rezultatais, Komisija turėtų pateikti pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto, kuriuo siekiama: i) i) apriboti ES ATLPS taikymo sritį, kad ji apimtų skrydžius iš EEE oro uostų, atimant visas išlaidas, patirtas dėl šių maršrutų kompensavimo pagal CORSIA, ir nebūtų įtraukiami skrydžiai į EEE, arba ii) ATLPS anglies dioksido apmokestinimą taikyti tik Europos vidaus skrydžiams ir maršrutams, susijusiems su šalimis, kurios nuo 2027 m. CORSIA netaiko.

11. Rinkos priežiūra

[84] Poveikio vertinimo ataskaita, pridedama prie pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria dėl aviacijos sektoriaus indėlio siekiant visos ekonomikos išmetamo teršalų kiekio mažinimo tikslo ir tinkamo pasaulinės rinkos priemonės įgyvendinimo iš dalies keičiama Direktyva 2003/87/EB (SWD(2021) 603, 2021 7 14, p. 9).

[85] Bendras pasaulinės aviacijos poveikis klimatui yra kur kas didesnis negu vien CO_2 komponentas, šiuo metu reguliuojamas ES ATLPS. Kai atsižvelgiama į su CO_2 išmetimu nesusijusį poveikį, įvertintas bendras aviacijos poveikis yra nuo dviejų iki keturių kartų didesnis už išmetamą CO_2 kiekį. Šios taršos problemą yra svarbu spręsti, nes Tarpvyriausybinė klimato kaitos komisija (IPCC) savo Šeštojoje klimato kaitos švelninimo vertinimo ataskaitoje išskyrė tarptautinę aviaciją (ir laivybą) kaip sektorius, kuriuose iškelti klimato srities tikslai nėra pakankami siekiant pagal Paryžiaus susitarimą sustabdyti pasaulio temperatūros kilimą.

ES anglies dioksido rinkai taikomos griežtos rinkos priežiūros taisyklės, įtvirtintos ES finansų rinkose. Ir neatidėliotini sandoriai dėl ATL, ir ATL išvestinės priemonės yra klasifikuojami kaip finansinės priemonės pagal Direktyvą 2014/65/ES[86]. Ši klasifikacija atsispindi ir antrinės teisės aktuose, įskaitant Aukcionų reglamentą, kuriuo prižiūrima pirminė rinka (ATL aukcionai).

ES anglies dioksido rinkos priežiūrą kartu vykdo visų valstybių narių finansų sektoriaus valdžios institucijos[87], koordinuojamos Europos reguliavimo institucijos – Europos vertybinių popierių ir rinkų institucijos (ESMA). Jos stebi rinkos dalyvių elgseną pagal išsamius ataskaitų teikimo ir skaidrumo reikalavimus. Be to, Reglamentu (ES) Nr. 596/2014[88] dėl piktnaudžiavimo rinka rinkos dalyviams nustatyta pareiga nedelsiant pranešti apie įtartinus pavedimus ir sandorius, o nacionalinės valdžios institucijos savo ruožtu turi įgaliojimus, nustačiusios piktnaudžiavimą rinka, imtis taisomųjų veiksmų ar taikyti sankcijas.

Atsižvelgdama į tai, kad susiduriama su energetikos krize ir padidėjo ATLPS kainos, 2022 m. kovo 22 d. ESMA paskelbė išsamų ES anglies dioksido rinkos veikimo tyrimą[89]. Ataskaitoje pateikta išsami rinkos analizė ir padaryta išvada, kad ji veikė tinkamai ir kad kainų pokyčiai atitiko pagrindinius rinkos principus. ESMA taip pat pasiūlė keletą rekomendacijų, kaip toliau didinti ES anglies dioksido rinkos skaidrumą ir vientisumą.

Be to, 2022 m. antrąjį pusmetį Komisija atliko rinkos tyrimą dėl veiklos vykdytojų dalyvavimo aukcionuose ir antrinėse rinkose. Apklausa, kurioje dalyvavo daugiau kaip 900 veiklos vykdytojų, patvirtino svarbų finansų sektoriaus subjektų vaidmenį užtikrinant tinkamą ES anglies dioksido rinkos veikimą. Apskritai veiklos vykdytojai teigiamai vertino dabartinę apyvartinių taršos leidimų įsigijimo aukcionuose ir antrinėje rinkoje tvarką. Įsigydami apyvartinius taršos leidimus ir vykdydami savo įsipareigojimus dauguma veiklos vykdytojų naudojasi finansų tarpininkų paslaugomis. Pagrindinės priežastys, dėl kurių veiklos vykdytojai naudojasi tarpininkų paslaugomis, yra ribotas leidimų poreikis, išlaidų efektyvumas ir ribotos žinios apie finansų rinkas.

Atsižvelgiant į tai, į peržiūrėtą ATLPS direktyvą įtraukti keli pakeitimai, kuriais siekiama dar labiau padidinti ES anglies dioksido rinkos skaidrumą. ESMA buvo paprašyta atlikti periodinį ES anglies dioksido rinkų veikimo vertinimą ir įtraukti jį į savo reguliarias ataskaitas apie tendencijas, riziką ir pažeidžiamumą finansų rinkose. 2023 m. rugpjūčio 31 d. ESMA savo antrojoje 2023 m. tendencijų, rizikos ir pažeidžiamumo ataskaitoje pranešė, kad 2023 m. ES anglies dioksido rinka išliko stabili ir toliau veikė pagal pagrindinius rinkos principus.

[86] 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/65/ES dėl finansinių priemonių rinkų, kuria iš dalies keičiamos Direktyva 2002/92/EB ir Direktyva 2011/61/ES (OL L 173, 2014 6 12).

[87] Nacionalinių kompetentingų institucijų, atsakingų pagal Piktnaudžiavimo rinka reglamentą, sąrašas pateiktas ESMA tinklalapyje.

[88] 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 596/2014 dėl piktnaudžiavimo rinka (Piktnaudžiavimo rinka reglamentas) ir kuriuo panaikinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/6/EB ir Komisijos direktyvos 2003/124/EB, 2003/125/EB ir 2004/72/EB (OL L 173, 2014 6 12).

[89] ESMA70-445-38, ESMA galutinė ataskaita dėl apyvartinių taršos leidimų, 2022 m. kovo 28 d.

Vykdydama ES ATLPS reformą, Komisija taip pat įsipareigojo keletą pakeitimų įtraukti į ES ATLPS įgyvendinimo teisės aktus, kad būtų dar labiau padidintas anglies dioksido rinkos skaidrumas. Šie pakeitimai, kuriais iš dalies keičiamas Aukcionų reglamentas ir Registro reglamentas, atitinka ESMA ataskaitos rekomendacijas. Siekiant palengvinti rinkos stebėseną, nacionalinės kompetentingos institucijos ir ESMA gaus išsamius kiekvieno aukciono duomenis ir galės reguliariai susipažinti su Sąjungos registro duomenimis. Be to, bus padaryti pakeitimai siekiant palengvinti tik dvišalių sandorių identifikavimą Sąjungos registre. Tęsiamas darbas, susijęs su Aukcionų reglamento ir Registro reglamento daliniu pakeitimu siekiant įgyvendinti šiuos įsipareigojimus.

2023 m. liepos 5 d. Tarptautinė vertybinių popierių komisijų organizacija (IOSCO) paskelbė ataskaitą dėl reikalavimus atitinkančių anglies dioksido rinkų[90]. Tai tarptautinė organizacija, sutelkianti pasaulio vertybinių popierių reguliavimo institucijas ir pripažįstama kaip vertybinių popierių sektoriaus pasaulinių standartų kūrėja. Ataskaitoje, remiantis patirtimi, įgyta esamose reikalavimus atitinkančiose anglies dioksido rinkose, ir gerosios praktikos pavyzdžiais biržos prekių išvestinių finansinių priemonių rinkose, įvertinti tiek pirminių, tiek antrinių rinkų neatidėliotini sandoriai, taip pat prekyba išvestinėmis finansinėmis priemonėmis įvairiose jurisdikcijose.

IOSCO ataskaitoje nurodoma geriausia praktika, taikytina ES anglies dioksido rinkoje. Ji apima Rinkos stabilumo rezervą, kuriuo siekiama apriboti perteklinės apyvartinių taršos leidimų pasiūlos riziką, apyvartinių taršos leidimų ir išvestinių finansinių priemonių priskyrimą finansinėms priemonėms, išsamios rinkos priežiūros sistemos taikymą biržos prekių rinkoms, įskaitant taisykles dėl skaidrumo ir pranešimo apie sandorius, piktnaudžiavimo rinka, kovos su pinigų plovimu ir veiksmingos kompetentingų institucijų vykdomos priežiūros. Ataskaitoje pateikiama 12 rekomendacijų, kaip padėti jurisdikcijoms kurti reikalavimus atitinkančias anglies dioksido rinkas, kurios iš esmės atitinka dabartinę ES anglies dioksido rinką reglamentuojančią reguliavimo sistemą.

12. Išmetamųjų teršalų stebėsenos ir ataskaitų apie juos teikimo sistema

Sklandžiai veikianti ir aplinkosauginiu požiūriu patikima ES ATLPS užtikrinama taikant patikimą stebėsenos, ataskaitų teikimo, tikrinimo ir akreditavimo reikalavimų sistemą. Šie reikalavimai suderinti Reglamente (ES) 2018/2066 (Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamentas)[91] ir Reglamente (ES) 2018/2067 (Akreditavimo ir tikrinimo reglamentas)[92]. valstybės kasmet teikia šių reglamentų ir ATLPS direktyvos įgyvendinimo ataskaitas.

12.1. Stebėsena ir ataskaitų teikimas

[90] FR09/23, Reikalavimus atitinkančios anglies dioksido rinkos, IOSCO, galutinė ataskaita, 2023 7 5.

[91] Kaip nurodyta pirmiau, Reglamentas (ES) 2018/2066, iš dalies pakeistas 2020 m. Reglamentu (ES) 2020/2085 ir 2022 m. Reglamentu (ES) 2022/388. Žr. konsoliduotą tekstą.

[92] 2018 m. gruodžio 19 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2018/2067 dėl duomenų patikros ir tikrintojų akreditavimo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/87/EB (OL L 334, 2018 12 31). Reglamentas 2020 m. iš dalies pakeistas Komisijos reglamentu (ES) 2020/2084. Žr. konsoliduotą tekstą.

ES ATLPS išmetamų teršalų stebėsenos sistema yra pagrįsta moduliniu principu. Ji suteikia vykdytojams daug lankstumo, taigi užtikrinamas ekonominis efektyvumas ir išmetamųjų teršalų duomenų patikimumas. Veiklos vykdytojai gali taikyti kelis stebėsenos metodus (skaičiavimu grindžiamą ar matavimu grindžiamą metodą ir, išimties tvarka, alternatyvų metodą), taip pat rinktis atskiroms įrenginio dalims taikomų metodų derinį. Orlaivių naudotojams leidžiama taikyti tik skaičiavimu grindžiamus metodus, o pagrindinis skrydžio parametras yra degalų sąnaudos. Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamente reikalaujama, kad ir įrenginiai, ir orlaivių naudotojai parengtų stebėsenos planą, kurį patvirtintų nacionalinė kompetentinga institucija. Taip užkertamas kelias jiems savavališkai pasirinkti stebėsenos metodus ir skirtingus laikotarpius. 2022 m. penkios ATLPS valstybės[93] toliau leido įrenginiams naudoti supaprastintus stebėsenos planus mažos rizikos atvejais[94]. Aviacijos srityje tik Belgija pranešė apie naudojimąsi šia nuostata mažataršių operatorių atveju.

Dauguma įrenginių veiksmingai laikosi išmetamųjų teršalų stebėsenos teisinių reikalavimų. Daugumos įrenginių išmetamam teršalų kiekiui apskaičiuoti naudota skaičiavimu grindžiama metodika[95]. Pranešta, kad nepertraukiamojo išmetamo teršalų kiekio matavimo sistemos (CEMS) taikytos tik 145 įrenginiams (1,7 proc.) 22 valstybėse – devyniais įrenginiais mažiau nei 2021 m. Iš jų 91 įrenginio atveju CEMS taikyta išmetamam CO_2 kiekiui matuoti, 45 įrenginių atveju – išmetamam N_2O kiekiui matuoti ir 9 įrenginių atveju – abiejų dujų kiekiui matuoti. CEMS dažniausiai naudojama Vokietijoje ir Čekijoje. Išmatuotuose iš 34 įrenginių išmetamuose teršaluose taip pat buvo biogeninio CO_2. Iš visų įrenginių, kuriems taikoma CEMS, 69 įrenginiuose taikant šią metodiką apimama daugiau kaip 95 proc. jų išmetamų teršalų, o likusiuose 76 įrenginiuose taikomas CEMS ir skaičiavimu grindžiamos metodikos derinys.

Tik 11 valstybių pranešė taikiusios alternatyvią metodiką; ji taikyta 27 įrenginiams, iš kurių išmetama iš viso apie 2,6 mln. tonų CO_2e (tai yra 4 įrenginiais mažiau nei 2021 m., tačiau CO_2e atžvilgiu 0,16 mln. tonų daugiau). Nyderlanduose vienam įrenginiui dėl jo sudėtingos struktūros teko 60 proc. viso išmesto teršalų, apie kuriuos pranešta taikant alternatyvią metodiką, kiekio.

2022 m. dauguma įrenginių atitiko Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamente nustatytus būtiniausių pakopų reikalavimus[96]. Pranešta, kad reikalavimo didiesiems sukėlikliams taikyti aukščiausias pakopas neatitiko (bent vieno parametro atžvilgiu) tik 96 įrenginiai, priskiriami C

[93] Šios valstybės narės – Danija, Suomija, Vengrija, Lietuva ir Nyderlandai. Kroatija nebeteikia supaprastintų ataskaitų.

[94] Pagal Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento 13 straipsnį (2018 m. gruodžio 19 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2018/2066 dėl išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio stebėsenos ir ataskaitų teikimo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/87/EB, kuriuo iš dalies keičiamas Komisijos reglamentas (ES) Nr. 601/2012 (OL L 334, 2018 12 31). Reglamentas iš dalies pakeistas 2020 m. Komisijos reglamentu (ES) 2020/2085 ir 2022 m. Komisijos reglamentu (ES) 2022/388. Žr. konsoliduotą tekstą).

[95] Pagrindinė to priežastis yra ta, kad norint taikyti matavimu grindžiamą metodiką reikia daug išteklių ir praktinių žinių, kurių daugelis mažesnių veiklos vykdytojų stokoja.

[96] Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamente reikalaujama, kad visi veiklos vykdytojai pasiektų tam tikras privalomas pakopas. Didesni išmetimo šaltiniai turi atitikti aukštesnės pakopos reikalavimus (įskaitant patikimesnę duomenų kokybę), o mažesniems išmetimo šaltiniams dėl ekonominio efektyvumo priežasčių taikomi ne tokie griežti reikalavimai.

kategorijai (2021 m. tokių įrenginių buvo mažiau – 89). Jie veikė 17 skirtingų valstybių (2021 m. buvo 18 valstybių) ir sudarė 15,1 proc. C kategorijos įrenginių. Tokie nukrypimai leidžiami tik kai veiklos vykdytojas įrodo, kad pasiekti aukščiausios pakopos techniškai neįmanoma arba dėl to būtų patirta nepagrįstai didelių išlaidų. Kai šios sąlygos nebetaikomos, veiklos vykdytojas turi atitinkamai patobulinti stebėsenos sistemą.

Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamentas buvo iš dalies pakeistas, kad būtų atsižvelgta į peržiūrėtą ATLPS direktyvą[97]. Atnaujintos taisyklės bus taikomos nuo 2024 m. sausio 1 d., kai bus pradedamas kitas stebėsenos ciklas. Jos, be kita ko, atspindi vieną naują peržiūrėtoje ATLPS direktyvoje numatytą pakeitimą, pagal kurį komunalinių atliekų deginimo įrenginiai nuo 2024 m. pradės stebėti savo išmetamą teršalų kiekį ir teikti ataskaitas pagal ES ATLPS. Antroji reglamento peržiūra su papildomais pakeitimais bus pradėta 2023 m. pabaigoje.

12.2. Akreditavimas ir tikrinimas

Išmetamųjų teršalų stebėseną ES ATLPS atliekantys tikrintojai turi būti nacionalinės akreditacijos įstaigos akredituoti atlikti vertinimus pagal Akreditavimo ir tikrinimo reglamentą. Tikrintojų darbas gali būti abipusiškai pripažįstamas visose ES ATLPS valstybėse ir jie gali naudotis visais vidaus rinkos teikiamais pranašumais ir užtikrinti pakankamą paslaugų prieinamumą. Išsami 2022 m. akreditavimo ir tikrinimo aspektų apžvalga pateikta Komisijos tarnybų darbinio dokumento[98] 8 lentelėje.

2022 m. veikė 110 akredituotų stacionarių įrenginių tikrintojų ir 23 akredituoti orlaivių naudotojų tikrintojai. Be to, 28 valstybės pranešė, kad jų teritorijoje 2022 m. veikė bent vienas užsienio tikrintojas, o šešios valstybės nurodė, kad jose veikė vien užsienio tikrintojai. Tai rodo, kad tikrintojų abipusiškas pripažinimas valstybėse ir toliau yra sklandus.

Nustatyta, kad daug tikrintojų laikosi Akreditavimo ir ataskaitų teikimo reglamento reikalavimų. 2022 m. tik Norvegija ir Prancūzija pranešė apie tikrintojo veiklos laikiną sustabdymą (dviejų tikrintojų atveju Norvegijoje ir vieno tikrintojo atveju Prancūzijoje), o apie tikrintojo akreditacijos panaikinimą pranešė tik Rumunija (apie vieną atvejį). Palyginimui, 2021 m. buvo du laikino sustabdymo atvejai ir vienas atšaukimo atvejis.

Tuo pat metu kaip Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento peržiūra atliekama ir Akreditavimo ir tikrinimo reglamento peržiūra ir peržiūrėtą reglamentą planuojama priimti 2024 m. I ketv., t. y. iki patikrintų bazinių duomenų ataskaitų pateikimo termino (2024 m. gegužės 30 d.).

12.3. Kompetentingos institucijos

Nacionalinių kompetentingų institucijų, atsakingų už ES ATLPS įgyvendinimą, organizacinė struktūra įvairiose valstybėse skiriasi. Kai kuriose valstybėse ji apima kelias vietos institucijas, o kitose įgyvendinimas labiau centralizuotas. Valstybės pasirenka tokius sprendimus

[97] 2023 m. spalio 17 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2023/2122, kuriuo dėl išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio stebėsenos ir ataskaitų teikimo pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/87/EB iš dalies keičiamas Įgyvendinimo reglamentas (ES) 2018/2066 (OL L 2023/2122, 2023 10 18).

[98] SWD(2023) 346.

atsižvelgdamos į efektyvumą išlaidų ir laiko atžvilgiais. ES ATLPS koordinavimo apžvalga pateikta Komisijos tarnybų darbinio dokumento[99] 9 ir 10 lentelėse.

Visos ATLPS valstybės pranešė, kad 2022 m. ES ATLPS įgyvendins bent viena centrinė kompetentinga institucija. Penkiolikoje valstybių įgyvendinant dalyvauja tik centrinės kompetentingos institucijos. Valstybės pranešė, kad naudotos įvairios institucijų darbo tarpusavio koordinavimo priemonės, pavyzdžiui, centrinė kompetentinga institucija buvo atsakinga už stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo darbą (12 valstybių) arba atliko koordinatorės vaidmenį[100] (9 valstybės), centrinė kompetentinga institucija teikė privalomus nurodymus ir gaires vietos institucijoms (5 valstybės), organizuotas bendras kompetentingų institucijų mokymas (7 valstybės) ir vyko reguliarūs darbo grupių posėdžiai arba susitikimai tarp institucijų (12 valstybių). 2022 m. 14 valstybių nenaudojo jokių iš šių priemonių – organizacinė struktūra tose valstybėse yra labiau centralizuota, tad joms reikia mažiau koordinavimo priemonių.

2022 m. 16 valstybių neėmė administracinių rinkliavų iš įrenginius eksploatuojančių veiklos vykdytojų už leidimų išdavimą ir stebėsenos planų patvirtinimą (2021 m. tokių valstybių buvo mažiau – 15). Septyniolikoje valstybių orlaivių naudotojai taip pat nemokėjo jokių rinkliavų (2021 m. tokių valstybių buvo 18). Rinkliavų dydis valstybėse labai skyrėsi, taip pat priklausomai nuo atitinkamų paslaugų pobūdžio: nuo maždaug 18 EUR iki 8 442 EUR už leidimo išdavimą ir stebėsenos plano patvirtinimą dėl įrenginių, nuo maždaug 2 EUR iki 4 100 EUR orlaivių naudotojams. Penkiolika valstybių pranešė, kad ima įvairaus dydžio administracines rinkliavas už stebėsenos metodikos planų arba reikšmingų pakeitimų patvirtinimą.

12.4. Atitiktis ES ATLPS reikalavimams

Atitiktis ES ATLPS reikalavimams tikrinama per metinius ciklus. Veiklos vykdytojai už kiekvienus veiklos metus turi iki kitų metų kovo 31 d. pateikti metinę išmetamo teršalų kiekio ataskaitą. Patikrinus tą ataskaitą, veiklos vykdytojai iki tų pačių metų balandžio 30 d. turi atsisakyti sutarto ATL skaičiaus. Pagal ES ATLPS direktyvą skiriama 100 EUR bauda už kiekvieną išmesto CO_2 toną, dėl kurios nebuvo laiku atsisakyta ATL[101]. Šios baudos suma papildo reikiamo ATL atsisakymo išlaidas. Pagal nacionalines taisykles gali būti taikomos ir kitokios sankcijos už pažeidimus, padarytus įgyvendinant ES ATLPS. Išsami ES ATLPS reikalavimų vykdymo apžvalga pateikta Komisijos tarnybų darbinio dokumento[102] 11–13 lentelėse. ATLPS direktyvos peržiūra apima reikalavimų vykdymo tvarkaraščio patikslinimus. Nuo 2024 m. leidimų atsisakymo terminas bus perkeltas iš balandžio 30 d. į rugsėjo 30 d.

[99] SWD(2023) 346.

[100] Ten, kur atsakomybė už stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo darbą tenka regioninėms ir (arba) vietos institucijoms, centrinė kompetentinga institucija taip pat peržiūri atitinkamus dokumentus, kaip antai stebėsenos planus. Taip stebima stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo procesų kokybė.

[101] Baudos dydis indeksuojamas atsižvelgiant į infliaciją.

[102] SWD(2023) 346.

ES ATLPS reikalavimų vykdymo lygis per 2022 m. reikalavimų vykdymo ciklą išliko labai aukštas. Daugumą metų veiklos vykdytojai, atsakingi už daugiau kaip 99 proc. įrenginių ir aviacijos išmetamųjų teršalų, savo teisines prievoles atliko laiku. Reikalavimų vykdymo sistemos efektyvumas padidėjo tada, kai plačiau pereita prie elektroninio ataskaitų teikimo. 2022 m. 12 valstybių rengdamos stebėsenos planus, išmetamo teršalų kiekio ataskaitas, patikrų ataskaitas ir (arba) tobulinimo ataskaitas naudojo automatizuotas IT sistemas ir elektroninius šablonus. Aštuonios valstybės taip pat naudoja automatizuotas IT sistemas tam, kad būtų valdomas darbo srautas, susijęs su stebėsenos metodikos planais, metinėmis veiklos lygio ataskaitomis ir kitokiu keitimusi informacija apie ATL paskirstymo duomenis.

Prasidėjus COVID-19 pandemijai ir ribojant fizinius kontaktus, šešios valstybės (2021 m. buvo 18 valstybių) leido tikrintojams rengti virtualius apsilankymus vietoje[103]. Atitinkamos kompetentingos institucijos patvirtino dėl 31 įrenginių ir 25 orlaivių naudotojų surengtus virtualius apsilankymus vietoje.

Kompetentingos institucijos atlieka įvairias įrenginių išmetamo teršalų kiekio metinių ataskaitų atitikties patikras. 2022 m. visos kompetentingos institucijos patikrino dėl įrenginių pateiktų ataskaitų išsamumą, o dauguma institucijų patikrino ir orlaivių naudotojų ataskaitų išsamumą. Išimtys yra kompetentingos institucijos Vengrijoje ir Latvijoje (ten atitinkamai yra vienas ir du orlaivių naudotojai), taip pat Lichtenšteino ir Šiaurės Airijos kompetentingos institucijos dėl to, kad jos neadministruoja jokių orlaivių naudotojų.

12 valstybių kompetentingos institucijos nustatė konservatyvius įverčius dėl 61 įrenginio, t. y. dėl apie 0,7 proc. visų įrenginių (2020 m. tokių įrenginių buvo mažiau – 55). Tokie įverčiai apskaičiuojami, jeigu metinės išmetamo teršalų kiekio ataskaitos nebuvo pateiktos laiku, buvo pateikta neigiama patikros išvada arba išmetamo teršalų kiekio ataskaita neatitiko Reglamento reikalavimų[104]. Trisdešimties įrenginių visas išmestų teršalų kiekis buvo įvertintas konservatyviai. Dėl 11 įrenginių nustatyti konservatyvūs įverčiai apėmė tik dalį išmetamųjų teršalų, o 20 įrenginių atvejais įvertinta, kad iš jų visiškai neišmesta teršalų.

Iš 2,4 Mt teršalų, išmestų iš 61 įrenginių, apie kuriuos pranešta (2021 m. atitinkamas kiekis buvo didesnis – 4,9 Mt), iš viso 1,0 Mt išmestų teršalų buvo apskaičiuota kaip konservatyvus įvertis (daugiau nei 2021 m., kuriais atitinkamas kiekis buvo 0,8 Mt). Konservatyvūs įverčiai paprastai nustatyti todėl, kad išmetamo teršalų kiekio ataskaitos nevisiškai atitiko Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento reikalavimus arba jos buvo pateiktos pasibaigus terminui. Penkios valstybės (viena mažiau nei 2021 m.) pateikė aviacijos sektoriaus konservatyvius įverčius dėl 33 orlaivių naudotojų (penkiais orlaivių naudotojais daugiau nei 2021 m.) ir dėl 0,14 Mt išmestų teršalų (2021 m. taip pat dėl 0,14 Mt). Viena Danijos administruojama oro transporto bendrovė sudarė 85 proc. konservatyvių aviacijos sektoriaus įverčių, nes išmetamo teršalų kiekio ataskaitą ji pateikė pasibaigus terminui.

[103] Akreditavimo ir tikrinimo reglamento 34a straipsnyje tikrintojui leidžiama atlikti virtualius apsilankymus vietoje, jeigu dėl *force majeure* aplinkybių tikrintojas negali fiziškai nuvykti į veiklos vietą. Tai leidžiama tik jeigu tam pritaria kompetentinga institucija ir jeigu yra įvykdytos tam tikros sąlygos.

[104] Pagal Stebėsenos ir ataskaitų teikimo reglamento 70 straipsnį.

Kompetentingų institucijų atliekamos patikros toliau reikšmingai papildo tikrintojų darbą. Aštuoniolika valstybių pranešė, kad, be išmetamo teršalų kiekio ataskaitų tikrinimo, jų institucijos atliko įrenginių patikrinimus vietoje. Trys valstybės[105] pranešė apie aviacijos sektoriuje vykdytus patikrinimus vietoje (2021 m. apie tokius patikrinimus nepranešė nė viena valstybė). COVID-19 pandemijos metu šie skaičiai sumažėjo, tačiau tikimasi, kad jie vėl didės.

2022 m. 40 įrenginių operatorių iš 10 valstybių buvo skirtos baudos už tai, kad jų atsisakytas apyvartinių taršos leidimų skaičius nebuvo pakankamas, kad padengtų išmetamą teršalų kiekį (perteklinį išmestą teršalų kiekį), apie kurį jie pranešė. Šešios valstybės pranešė apie aviacijos sektoriuje devyniems orlaivių naudotojams skirtas baudas už perteklinį išmestą teršalų kiekį. Trylika valstybių[106] pranešė apie 66 pažeidimus, dėl kurių buvo skiriamos baudos, teikiami oficialūs įspėjimai arba oficialūs pranešimai (išskyrus perteklinio išmesto teršalų kiekio atvejus). Iš viso pranešta apie 21 baudą (skirtą arba numatomą skirti, pvz., dėl vykstančio teismo proceso), kurių suma – 65,6 mln. EUR. Tai apima ir aviaciją: penkiose valstybėse šiame sektoriuje padaryti aštuoni pažeidimai, už kuriuos skirtos trys baudos, kurių bendra suma – 325 000 EUR.

Dažniausi 2022 m. pažeidimai, apie kuriuos pranešta, buvo susiję su tuo, kad laiku nepateikta išmetamo teršalų kiekio ataskaita (16 atvejų) arba veiklos lygio ataskaita (keturi atvejai), nepranešta apie stebėsenos plano pakeitimus arba jis neatnaujintas (devyni atvejai) ir veikiama neturint leidimo išmesti teršalų (šeši atvejai).

13. ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS sąsaja

Nuo 2020 m. ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS yra susietos tarptautiniu ES ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimu. Tai reiškia, kad ATL, išduotų vienoje iš šių sistemų, galima atsisakyti atsiskaitant už išmetamus teršalus bet kurioje iš šių dviejų sistemų. Veiklos vykdytojai, galėdami patekti į didesnę rinką, geba padidinti savo veiklos ekonominį efektyvumą ir turi daugiau galimybių sumažinti išmetamą teršalų kiekį. Abiejų sistemų susiejimo sąlygos ir reikalavimai nustatyti Susiejimo susitarime[107]. Juo taip pat nustatomas mechanizmas, kuriuo užtikrinama, kad būtų laikomasi ATLPS direktyvos 25 straipsnyje nustatytų susiejimo sąlygų.

ES itin svarbus reikalavimas buvo tai, kad į šį susiejimo susitarimą būtų įtraukta aviacija. Pagal susitarimo 6 straipsnį Šveicarijos taisyklės dėl sistemos taikymo srities, didžiausio ATL skaičiaus ir ATL paskirstymo grindžiamos tais pačiais principais kaip ir ES ATLPS. Pagal Susiejimo susitarimo 7 straipsnį tai nepasikeis taikant peržiūrėtą ATLPS direktyvą. Šveicarijos vidaus skrydžiams ir išvykimo į EEE oro uostus skrydžiams taikoma Šveicarijos ATLPS, o išvykimo į Šveicariją skrydžiams taikoma ES ATLPS. Šiuo susitarimu užtikrinamas abiejų sistemų aplinkosauginis naudingumas. Tiek įgyvendinant ES ATLPS, tiek Šveicarijos ATLPS

[105] Dar dvi valstybės (Lichtenšteinas ir Šiaurės Airija) orlaivių naudotojų neadministruoja.

[106] Tos trylika valstybių – tai Čekija, Danija, Ispanija, Suomija, Prancūzija, Vengrija, Airija, Nyderlandai, Norvegija, Lenkija, Švedija ir Rumunija.

[107] Europos Sąjungos ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimas dėl jų šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemų susiejimo (OL L 322, 2017 12 7).

nuo „Brexit'o“ skrydžiams, susijusiems su Jungtine Karalyste, buvo taikomas tas pats principas, pagal kurį į sistemą įeina tik skrydžiai į Jungtinę Karalystę.

Komisijos tarnybų darbinio dokumento[108] 16 ir 17 lentelėse palyginami svarbiausi abiejų sistemų 2022 m. skaičiai – aukcionuose parduoti ATL, paskirstyti nemokami ATL ir patvirtinti įrenginių ir orlaivių naudotojų išmestų teršalų kiekiai. Atlikus palyginimą matyti, kad abiejų sistemų suderinamumas priklauso ne nuo dydžio, o nuo kokybinių reikalavimų, vienodų veiklos sąlygų ir priemonių, kuriomis užtikrinamas rinkos vientisumas.

Siekiant įgyvendinti Susiejimo susitarimą ir skatinti didinti efektyvumą sukurta tiesioginė techninė sąsaja tarp abiejų sistemų registrų. Taip reguliuojamieji subjektai gali perkelti ATL iš sąskaitos vienoje sistemoje į sąskaitą kitoje sistemoje. Toks perkėlimas yra planuojamas ir paprastai atliekamas dukart per mėnesį. Nuo 2023 m. sąsaja tarp dviejų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemų registrų palaipsniui taps nuolatine funkcija. Tai pagerins rinkos likvidumą ir sandorių tarp dviejų susijusių sistemų vykdymą, tarsi jos būtų viena rinka. Rinkos dalyviai galės veikti taip, lyg jie būtų vienoje rinkoje, jiems tik bus taikomos atskiros – ES ir Šveicarijos – reguliavimo taisyklės. Nuolatinė sąsaja turėtų būti įdiegta ne vėliau kaip 2024 m.

Komisijos tarnybų darbinio dokumento[109] 18 lentelėje pavaizduotas ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS sąsajos poveikis 2022 m. Joje parodyta, kokiu mastu abiejų sistemų reguliuojamieji subjektai naudojo apyvartinius taršos leidimus, išduotus kitoje sistemoje, reikalavimams įvykdyti.

ES ATLPS reguliuojamieji subjektai (įrenginiai ir orlaivių naudotojai) 2022 m. reikalavimams įvykdyti panaudojo iš viso 971 170 ATL, išduotų Šveicarijos ATLPS. Tai beveik 83 200 ATL daugiau nei 2021 m. ir beveik 378 000 ATL daugiau nei 2020 m., o tai reiškia, kad vis dažniau naudojamasi lankstumu, kurį suteikia ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS sąsaja. Tai pasiekta nepaisant to, kad ES orlaivių naudotojai panaudojo santykinai mažiau aviacijos ATL, išduotų Šveicarijos ATLPS (2022 m. – 0,7 proc., o 2021 m. – 1,5 proc.). Tačiau tai iš dalies kompensavo didesnis Šveicarijos paprastųjų apyvartinių taršos leidimų naudojimas (2022 m. – 0,1 proc., 2021 m. – beveik nulis).

Šveicarijos paprastųjų apyvartinių taršos leidimų, naudojamų, kad būtų įvykdyti ES įrenginiams taikomi reikalavimai, skaičius išliko stabilus ir siekė 394 722 ATL. Įspūdingiau tai, kad Šveicarijos ATLPS aviacijai skirtų apyvartinių taršos leidimų, naudotų vykdant ES ATLPS įrenginiams taikomus reikalavimus, skaičius per tą patį laikotarpį padidėjo beveik tris kartus – nuo 63 410 ATL 2021 m. iki 173 650 ATL 2022 m. Dažnesnis aviacijai skirtų apyvartinių taršos leidimų naudojimas reikalavimams įvykdyti rodo, kad didėja informuotumas apie ES ATLPS ir Šveicarijos ATLPS sąsają ir pritarimas jai. Šveicarijos ATLPS išduoti paprastieji ATL santykine prasme sudarė mažiau nei 0,03 proc. visų ATL, kurių 2022 m. atsisakyta pagal ES ATLPS; tačiau jie sudarė didesnę visų tais metais nemokamai paskirstytų ir aukcionuose parduotų Šveicarijos paprastųjų ATL dalį – beveik 9,7 proc.

Šveicarijos ATLPS įrenginiams taikomiems reikalavimams įvykdyti 2022 m. panaudota mažesnė ES ATLPS paprastųjų ATL dalis (6,2 proc.), palyginti su 2021 m. dalimi (8,2 proc.).

[108] SWD(2023) 346.
[109] SWD(2023) 346.

Nė vienais iš šių metų Šveicarijos ATLPS įrenginiams taikomų reikalavimų įvykdymui nenaudoti ES ATLPS aviacijai skirti ATL.

Komisijos tarnybų darbinio dokumento[110] 18 lentelėje apibendrintas nuo 2020 m. rinkos dalyvių vardu iš ES ATLPS į Šveicarijos ATLPS ir atvirkščiai perkeltų apyvartinių taršos leidimų (tiek paprastųjų, tiek aviacijos ATL) skaičius. Kol kas didžiausias bendras perkėlimų skaičius pasiektas 2022 m. Iš šiuo metu turimo ankstesnio laikotarpio likučio matyti, kad į Šveicarijos sistemą iš ES ATLPS perkelta 502 106 ATL. Vis dėlto pažymėtina, kad šie skaičiai gali apimti tų pačių ATL perkėlimą kelis kartus.

14. ES ATLPS atsižvelgiant į ES klimato ir energetikos valdymą

ES ATLPS veikia platesniame ES klimato ir energetikos valdymo kontekste, apimančiame Direktyvą (ES) 2023/1791 (Energijos vartojimo efektyvumo direktyvą)[111]. Ji taip pat peržiūrėta atsižvelgiant į Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinį. Šios direktyvos tikslas – taupyti energiją, nustatant tikslus ir prievoles valstybėms narėms ir įmonėms. ES ATLPS anglies dioksido kainos signalai sąveikauja su šiuo tikslu įgyvendinamomis politikos priemonėmis ir veiksmais.

Peržiūrėtoje Energijos vartojimo efektyvumo direktyvoje nustatytos naujos taisyklės, kuriomis siekiama 2030 m. ES lygmeniu 11,7 proc. sumažinti galutinės energijos vartojimą. Prie šio tikslo įgyvendinimo prisidės visos valstybės narės. Savo integruotuose nacionaliniuose energetikos ir klimato srities veiksmų planuose (NEKSVP) pagal Reglamentą (ES) 2018/1999[112] (Valdymo reglamentas) jos nustatys nacionalinius orientacinius indėlius siekiant šio tikslo ir būdus jo siekti.

ES ATLPS anglies dioksido kainos signalai naudojami vertinant su energijos vartojimo efektyvumu susijusias investicijas ir priemones sektoriuose, kuriems ji taikoma. Iš ES ATLPS aukcionų gautas pajamas valstybės narės taip pat naudoja energijos vartojimo efektyvumo didinimui finansuoti. 2022 m. jos pranešė, kad su energijos vartojimo efektyvumu susijusiems projektams finansuoti išleista 4,8 mlrd. EUR. Tai apėmė ne tik investicijas į pastatų šiluminį modernizavimą, konsultacijas dėl energijos vartojimo efektyvumo, mokslinius tyrimus ir plėtrą siekiant sumažinti energijos suvartojimą, bet ir socialinės paramos priemones, atsižvelgiant į energetikos krizę.

NEKSVP nustatyta, kaip valstybės narės, siekdamos ES klimato srities ir energetikos tikslų, ketina spręsti ne tik energijos vartojimo efektyvumo klausimą, bet ir klausimus, susijusius su atsinaujinančiųjų energijos išteklių naudojimu, išmetamo teršalų kiekio mažinimu, pramonės įvairinimu, jungtimis ir moksliniais tyrimais bei inovacijomis. Į juos gali būti įtrauktos

[110] SWD(2023) 346.

[111] 2023 m. rugsėjo 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2023/1791 dėl energijos vartojimo efektyvumo, kuria iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2023/955 (OL L 231, 2018 9 20).

[112] 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 663/2009 ir (EB) Nr. 715/2009, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 94/22/EB, 98/70/EB, 2009/31/EB, 2009/73/EB, 2010/31/ES, 2012/27/ES ir 2013/30/ES, Tarybos direktyvos 2009/119/EB ir (ES) 2015/652 ir panaikinamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 525/2013 (OL L 328, 2018 12 21).

priemonės, kuriomis skatinamas ES ATLPS sektorių priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimas, būdai, kaip ATLPS pajamas panaudoti žaliajai ir teisingai pertvarkai, ir planai panaikinti ATLPS leidimus, atsižvelgiant į planuojamą laipsnišką iškastinio kuro naudojimo elektros energijos gamybai atsisakymą.

Pagal Valdymo reglamento 14 straipsnį valstybės narės atnaujintus NEKSVP projektus Komisijai turėjo pateikti iki 2023 m. birželio mėn. pabaigos. Šiuose atnaujintuose planuose turėtų būti atsižvelgiama į platesnio užmojo ES klimato tikslus pagal Klimato teisės aktą ir pagrindinių ES energetikos ir klimato srities teisės aktų pakeitimus pagal Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinį. Iki 2023 m. gruodžio mėn. Komisija atliks konsoliduotą atnaujintų NEKSVP ES masto vertinimą ir paskelbs konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas. Galutiniuose atnaujintuose planuose, kurie turi būti pateikti iki 2024 m. birželio mėn. pabaigos, valstybės narės turi atsižvelgti į Komisijos rekomendacijas.

15. Išvados ir perspektyvos

2022 m. ATLPS sektoriams poveikį darė energetikos krizės Europoje padariniai. Dėl padidėjusios gamtinių dujų kainos elektros energijos ir šilumos gamybos sektoriuje naudota daugiau anglių, todėl padidėjo išmetamas teršalų kiekis. Bendrą ATLPS įrenginių išmetamo teršalų kiekio sumažėjimą daugiausia lėmė gamybos pramonė, kuriai įtakos turėjo didesnės kuro ir energijos kainos.

Nepaisant sutrikdymo, kurį ATLPS sektoriuose sukėlė energetikos krizė, ES ATLPS ir toliau veikė sklandžiai. Įrenginių išmetamas teršalų kiekis ir toliau mažėjo, palyginti su iki pandemijos (2019 m.) buvusiu lygiu. Apyvartinių taršos leidimų aukcionai buvo toliau vykdomi, kaip planuota. Anglies dioksido kainos signalai išliko tvirti, išskyrus trumpalaikį sumažėjimą, kilusį Rusijai pradėjus plataus masto invaziją į Ukrainą.

Naudojant Rinkos stabilumo rezervą iš ES ATLPS toliau šalintas apyvartinių taršos leidimų perteklius, taip skatinant subalansuotą ir atsparią anglies dioksido rinką. Be to, naudojant Rezervą daugiau kaip 2,5 mlrd. ankstesnio laikotarpio pertekliaus apyvartinių taršos leidimų pripažinti negaliojančiais. Tai daugiau nei visi tarptautiniai kreditai, iki šiol panaudoti ES ATLPS reikalavimams įvykdyti.

2022 m. stiprūs anglies dioksido kainos signalai lėmė didesnes ES ATLPS aukcionų pajamas, kurios siekė beveik 39 mlrd. EUR. Didžioji šių pajamų dalis buvo paskirstyta valstybėms narėms, kurios jas daugiausia panaudojo klimato srities ir energetikos veiksmams remti, įskaitant priemones, skirtas energetikos krizės padariniams šalinti ir žmonėms bei įmonėms padėti. Be to, išmokos iš Modernizavimo fondo padėjo paspartinti energetikos sektoriaus modernizavimą visose paramą gaunančiose valstybėse narėse, o Inovacijų fondas daug išteklių skyrė energetikos ir pramonės pertvarkai.

ES ATLPS tebėra labai svarbi žaliosios pertvarkos priemonė. Be to, kad ES ATLPS apmokestinamas anglies dioksidas, trumpuoju laikotarpiu ji padės finansuoti pagal planą „REPowerEU“ įgyvendinamas priemones, kuriomis siekiama didinti energijos taupymą, įvairinti energijos tiekimą ir paspartinti atsinaujinančiųjų išteklių energijos naudojimą. Peržiūrėta ATLPS direktyva sistema stiprinama siekiant sukurti paskatas plataus masto, ilgalaikiam priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimui ir atgrasyti nuo susisaistymo su

iškastiniu kuru. Išplėtus ES ATLPS taikymo sritį – nuo 2024 m. įtraukiant jūrų sektorių ir nuo 2027 m. pradedant taikyti ATLPS 2 pastatams, kelių transporto ir mažai teršiančios pramonės sektoriams, trys ketvirtadaliai ES ekonomikoje išmetamo anglies dioksido bus apmokestinta. Be to, sistema pritraukia daugiau išteklių, skirtų žmonėms ir įmonėms padėti pereiti prie žaliosios ekonomikos.